

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

**ДИПЛОМНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО)
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

на тему:

**Використання творчої діяльності Сергія
Параджанова в формуванні аксіологічної і
громадянської компетентностей на уроках
історії**

студентки IV курсу, групи СОІ-41
предметної спеціальності

014.03 Середня освіта (Історія)

Стадник Анастасії Русланівни

Керівник:

Міщук Андрій Іванович

кандидат історичних наук, доцент

Рецензент:

Паска Богдан Валерійович

кандидат історичних наук, доцент

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

Члени комісії: _____

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	
РОЗДІЛ 1. Формування та встановлення світоглядних орієнтирів Сергія Параджанова	
РОЗДІЛ 2. Теоретико-методологічні засади формування громадянської та аксіологічної компетентностей в освітньому процесі	
РОЗДІЛ 3. Методи і прийоми використання творчої спадщини С. Параджанова в шкільному курсі історії України як засіб формування аксіологічної та громадянської компетентностей	
ВИСНОВКИ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	
ДОДАТКИ.....	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Постать вірменського режисера Сергія Параджанова, який велику частку свого творчого життя присвятив Україні та українській культурі є актуальною через потребу формувати аксіологічну та громадянську компетентність як одні з головних компетентностей в системі освіти України. Займаючись кінематографом режисер використовував українські національні елементи та всяко намагався популяризувати культуру України. Надзвичайно важливим є те що доробок Параджанова навіть і зараз є популярним, його фільм «Колір граната» став світовою класикою та його мотиви були використані в кліпі Леді Гаги «911», а відомий американський кінорежисер Мартін Скорсезе назвав цей фільм кінематографічним досвідом що залишається поза часом. Окрім того його фільм є неоцінним вкладом для українського кіно. Вельми важливим є те що на його прикладі потрібно покращувати українську кіно індустрію адже він творив українське кіно в радянській тоталітарній системі, та просував українську ідентичність тоді коли це було небезпечно за життя, за що власне Параджанов був переслідуваний, і це є чітким прикладом того як потрібно відстоювати культуру. Сергій Параджанов є хорошим прикладом для українців як потрібно розвивати та цінувати власну культуру, адже він навіть не був по національності українцем.

Також актуальністю дослідження є те що в постать Параджанова мало досліджена через призму використання на уроках історії для формування громадянської та аксіологічної компетентності. Сергій Параджанов залишив незабутній слід в історії кінематографу, зробивши багато для того, щоб ми сьогодні могли захоплюватися його геніальністю. Феномен Параджанова має безліч трактувань і припущень, але його вплив на українське та світове кіномистецтво важко переоцінити. Про це слід згадувати щоразу, коли ми говоримо про цього видатного митця.

Об'єктом дослідження: є історична постать Сергія Параджанова.

Предметом дослідження: є основні етапи життєвого та творчого шляху режисера та методичні особливості використання творчості і біографії Сергія

Параджанова для формування громадянської та аксіологічної компетентності в шкільному курсі історії.

Метою є всебічне дослідження та висвітлення життєвого і творчого шляху Сергія Параджанова, спираючись на доступні першоджерела та наукову літературу, а також визначення шляхів використання зібраного матеріалу на уроках історії.

Визначена мета передбачає вирішення наступних **завдань**:

- Проаналізувати процес формування особистості та ключові етапи творчої діяльності Сергія Параджанова в якості кінорежисера;
- Визначити суть поняття, структуру та теоретико-методологічні основи формування громадянської та аксіологічної компетентності в освітньому процесі.
- Проаналізувати методи та підходи до використання творчої спадщини Параджанова на уроках історії.

Хронологічними рамками дипломної роботи є роки життя Сергія Параджанова 1924-1990 рр. Нижньою межею є народження Сергія Параджанова 9 січня 1924 року, а верхньою межею є смерть режисера 20 липня 1990 року.

Географічні межі дипломної роботи включають територію ГРСР а саме Тбілісі бо там він народився та провів юнацький вік, РСФРР а саме Москву, де він навчався, та територію УРСР бо тут він провів велику частку свого життя.

Стан наукової розробки: При написанні дипломної роботи для дослідження життєвого та творчого шляху Сергія Параджанова я використала праці Талімончук Ю.[57], Морозов Ю.[28], Симоненко Є.[42],[72], Брюховецька Л.[10], Капелюшний В. П., Конта Р. М., Ховайба Н. Г[20], Ямборко О.[51], Зубавіна І. Б.[16], Тримбач С. В. [62], Петрова О. М.[33], Канівець А.[19].

Вивченню методики формування громадянської та аксіологічної компетентності велику долю приклала Пометун О. І[35,66,67,68,69], а також Яковенко Г.Г. [70], Мацейків Т. І.[27], Победаш І. В.[34], Федчиняк А. О.[47], Мороз П. В.[54], Степанова Н. М.[48], Кучер О. А.[22, 71], Ремех Т. О.[36], Жадан І. В.[15], Листопад О. А.[23], Калюжна Т.Г.[18], Степаненко І. В.[43], Угрин Л. Я., Щурко О. М.[46].

При аналізі методики використання спадщини Параджанова на уроках історії були дослідженні наступні праці вчених методистів: Мазурок М. В. Саприкіна О. П.[24], Івашньова С. В.[17], Кондратюк С. Ю.[64], Надольська О. А.[29], Косович О. [21], Лякішева А. В., Вітюк В. В., Кашуб'як І. О.[65], Телемуха С. Б.[44], Санковська І.[38], Целуйко Н. М.[58], Пометун О. І., Побірченко Н. С., Коберник Г. І., Комар О. А.[69], Шмига С. А. Богданович Л. М.[49], Агафонова О. О.[63].

Методологічна основа. Основою дипломної роботи є принципи об'єктивності та історизму. Принцип об'єктивності передбачає справедливе та неупереджене ставлення до фактів і процесів, наведених у роботі, а також критичний аналіз думок, які виникли під час дослідження. Принцип історизму дозволяє детально розглянути процес формування та Становлення С. Параджанова як кінорежисера. У процесі написання роботи важливу роль відіграв бібліографічний фактор, що передбачає дослідження історичних явищ та процесів через призму життя і діяльності видатних постатей нашої історії. Робота виконана з використанням логічного, історичного, порівняльного, абстрагувального та структурно-системного методів.

Наукова новизна дипломної роботи полягає в системному аналізі історії Сергія Параджанова та вивченні методів формування громадянської та аксіологічної компетентності на основі його життєвого і творчого шляху. Дослідження, спираючись на наявні джерела та історіографічний матеріал, прагне здійснити комплексний і всебічний аналіз цієї проблематики. Тематика дослідження має наукову новизну, оскільки результати роботи роблять значний внесок у вивчення історії української культури. Крім того, в ній описуються інноваційні процеси та методи впровадження цієї теми в уроки історії та позашкільну роботу з учнями.

Практичне значення дипломної роботи полягає в її застосуванні під час уроків історії України в 11 класі, а також на позакласних заходах. Матеріал може бути корисним на різноманітних тематичних лекціях, семінарах, наукових конференціях та спеціалізованих гуртках з історії, що дозволяє більш глибоко висвітлювати академічні теми. Крім того, його можна використовувати під час

підготовки та проведення практичних занять у вищих навчальних закладах з дисципліни історія України. Дана праця може корисно згодитись вчителям у підготовці до занять.

Структуру дипломної роботи складають вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (72 позиції), додатки (7).

РОЗДІЛ 1. Формування та встановлення світоглядних орієнтирів

Сергія Параджанова

Сергій Йосипович Параджанов (1924-1990) є однією із найвизначніших персон радянського кіномистецтва. Його праці входять до світового золотого фонду кіно, та досі після його смерті демонструються на міжнародних кінофестивалях. У 2013 році кінорежисери С. Аведікян та Є. Фетисова зняли художній фільм про кінорежисера «Параджанов». Цей фільм, фокусує увагу глядачів на виразних і яскравих моментах біографії режисера, відроджує міфи, котрі є важливою складовою «світу Параджанова» [31].

Гарною рисою спадщини Параджанова є те, що його роботи не обмежуються тільки однією культурою, вона насправді міжнародна та є світовою спадщиною. Паростки багатокультурності режисера можна відстежити з його дитинства, котре він провів у Старому Тбілісі, де проживали люди різних національностей з давніх давен.

Справжнє ім'я митця Саркіс Говсепі Параджанян народився в Тбілісі 9 січня 1924 р., походив з вірменської родини. Батько режисера володів декількома антикварними крамницями. Професія антиквара передавались у цій сім'ї з покоління в покоління. Мальовнича обстановка, наповнена антикваріатом, пізніше вплинула на творчість Параджанова [40] [Додаток А].

Закінчивши школу у 1942 р. він влаштувався на роботу на завод, зате за рік він зрозумів що помилився у виборі професії і вже в 1943 році він перейшов на вокальний факультет Тбіліської консерваторії. Параджанов також відвідував заняття з хореографії. Пристрасть до танців і музики залишилась з Параджановим на все його життя [7].

Під час Другої світової війни Параджанов був членом художньої бригади, котра провела приблизно двох сотень концертів у військових шпиталях. Свої враження Параджанову вдалось зафіксувати, тому епізоди з військового шпиталю є дуже переконливими. Фільм «Українська рапсодія» передає атмосферу радянського патріотизму. Пізніше режисер визнав, що він не в захваті від цієї стрічки, але в 1960 р. вона стала одною з найрозпізнаваніших праць кіностудії імені О. Довженка [6].

У 1941–1943 роках працював на тбіліській фабриці «Радянська іграшка» художником-технологом. У 1945 р. Сергій Параджанов у ВДІКу вступив на режисерський факультет, під крило І. Савченка. Він навчається у класі Ігоря Савченка та стає його асистентом в картині «Тарас Шевченко» [31].

З 1952 року Сергій Параджанов був асистентом режисера Київської кіностудії, котра з 1957 р. була названа на честь О. Довженка. А також працював режисером на кіностудіях «Грузія-фільм» та «Вірмен-фільм» [61].

Курс на якому навчався Параджанов, почав очолювати О. Довженко після смерті І. Савченка. Саме О. Довженко запропонував С. Параджанову на дипломну роботу казку у віршах молдавського письменника Є. Букова «Андрієш», він запропонував йому дану тематику адже побачив його зацікавленість до етнографічних та декоративних деталей. Сергій Параджанов взявся за справу з неабияким ентузіазмом. Параджанов особисто створив ляльку для хлопчика Андрієша, головного героя казки про пастушка, котрий мріє стати лицарем. Сергій Параджанов знімав дану ляльку на природі, досягши дивовижної плавності та природності руху, з поєднанням живої природи з реквізитом[72, с. 32].

Через декілька років режисер повторив цю історію з реальним актором. «Молдавську казку» С. Параджанов завершив у 1951 році. Режисер згадав, що це єдина картина, мінусів якої він не соромив. Поетика дійшла до С. Параджанова практично одразу. Він чув пісні про пастуха, котрий загубив стадо – а це є символом удачі та любові в Вірменії, Грузії, а згодом в Карпатах. Режисер намагався створити конкретну систему, безпосередньо на міфологію та народну поезію. Схожість праць Параджанова, з творчістю Довженка, особливо його мовчазний період, виявляється і в його зрілих роботах: образність, мальовничість, використання природи та явищ навколишнього світу як безкінечне джерело змісту. Дисертація режисера справила велике враження, він отримав за працю відмінну оцінку, та був запрошений до співробітників Київської кіностудії, та поїхав в Україну на зйомки кіно «Андрієш». В основі сюжету музичного кінофільму закладено боротьбу з злим чарівником Чорним вихором пастуха-хлопчика Андрієша[72, с. 32-33].

Однозначна наративність є однією з причин втрати казкової атмосфери. Іншою причиною є конфлікт між духом молдовського етносу та російською мовою, якою спілкуються всі персонажі, що знецінює національну поетику. Ця поетика формально проявляється лише в географічних назвах (Кодри, Дністер), предметах (флуер, кушма), мелодіях та іменах (Войнован, Пакала, Флорічка, Велетень Стримба-Лемне). «Перший парубок» (1958) – кольорова кінокомедія, сценарій якої написали Петро Лубенський та Віктор Безорудько [26,с. 2-3].

Звернення до жанру казок не було чимось випадковим для режисера, і вже в «Андрієсі» є основний конфлікт для всіх творів вірменського режисера – архетипічна боротьба зла та добра, духу та матерії, роздвоєння світлого та темного в людській душі. Сергій Параджанов завжди характеризувався грайливим, свободним постмодерністським ставленням до матеріалу, що не прийняли ні критики ні глядачі.

Але не дивлячись на позитивні аспекти «Андрієша», О. Довженку короткометражна стрічка не сподобалась. Як згадує Р. Юренєва, викладач всесоюзного державного інституту кінематографії О. Довженко не вподобав занадто грубе поєднання фотографічної реальності та театральної стилістики. В першій власній праці, а саме повнометражній версії «Андрієш», Параджанов продовжив власні творчі пошуки в напрямі поетичного кіно, з його особистим значенням кінокамери, установки на відтворення усталених форм суспільного життя, пластичного ряду[62].

Картина «Перший хлопець» програє фільмам Александрова та Пирієва як за якістю монтажу та зйомок, так і за акторською грою акторів. Окрім сюжетних запозичень, С. Параджанов переносить на екран цілі акторські маски: головні герої нагадують акторів Сергія Лук'янова та Марини Ладиніної у фільмі «Кубанські козаки» не тільки з точки зору драматизму, але також і зовні, фактурних. Для Сергія Параджанова «перший хлопець» був спробою попрацювати з «сільським» культурним шаром, в котрий він занурився із захопленням та намагався додати дії ігровий характер [72,с.34].

Не дивлячись на зовнішній наративний реалізм, перегляд фільму демонструє помітну неприродність того, що коїться. Вагоме місце в «Першому

хлопчику», як і в інших картинах режисера, посідає музика. Він є самостійним елементом дії, розширює кінопростір та насичує його новими значеннями. У фільмі класична музика підкреслює нереальність. У ранньому етапі творчості використання класики у фонограмі фільму стає характерною ознакою стилю режисера.

У 1962 р. вийшов останній фільм Сергія Параджанова першого періоду «Квітка на камені» за сценарієм В. Бражки. За часів відлиги в 1958 р. почався новий виток боротьби з діяльністю церкви, і цей журналістський фільм виконав чітко і конкретне завдання антирелігійної пропаганди атеїстичного уряду. Події стрічки розгортаються Донецькому степу, де буде шахтарське містечко комсомольська молодь. В фільмі паралельно дві сюжетні лінії. Головна, котра копіює «Першого хлопця», розповідає про важкі любовні відносини між комсоргом Людї (Л. Черепанова) та бригадиром шахти Григорієм Гривою. Бічна лінія сюжету пов'язана з появою в містечку Христини, красивої але замкнутої дівчини, котра потрапила під вплив сектантів. Сектанти з фільму мають справжній прототип. У 1929 році в СРСР була заборонена секта християн-євангельських п'ятдесятників, котра діяла в Україні, але стала незаконною після заборони. За сюжетом Христина приводить до секти закоханого в неї комсомольця Арсена, котрий викриває членів цієї секти та рятує дівчину від бід [10, С. 10-11]

Цікаво, що вагомий вплив на його життя і творчість мала релігія, котра як доводить сам Параджанов, розповідаючи про неабияке значення обрядів з його дитинства. А саме «адат» це – як говорить сам режисер: «це все те, що супроводжує народження, весілля, смерть. І цей "адат", тобто обряди, ви можете побачити у моїх фільмах.» [57, с. 68].

1960-ті роки в Україні стали доволі коротким періодом «відлиги», коли в літературу та мистецтво прийшли молоді та амбітні скульптори, художники, письменники та композитори. Саме вони були колом спілкування режисера. Митці ділилися з ним власними творчими ідеями, обговорюючи, як, зберегти національні традиції та знайти таку форму подачі матеріалу котра б не

поступалась і повагалась з новаторським пошукам сучасного європейського мистецтва[28, с. 6].

Ще однією важливою рушійною силою, котра спрямовувала творчість режисера був колорит та любов. Параджанов гадав що найкращою помстою є любов. Отже по суті мстив Україні своєю любов'ю. За те що його звинуватили у націоналізмі, посадили до в'язниці та не випускали за кордон. А також за те, що тутешні люди, фольклор та пісні надихнули його створити свій найвідоміший фільм – «Тіні забутих предків» [50].

Стрічка Сергія Параджанова викликала неабияке захоплення серед глядачів по всьому світу. А його фільм отримав 28 призів на кінофестивалях 24 з яких гран-прі у двадцять одній країні та 39 міжнародних нагород. Сергію Параджанову надсилали свої вітання Антоніоні, Фелліні, Куросава, а режисер Анджей Вайда став на коліна та поцілував руку вірменському режисеру, дякуючи йому за майстерний і неповторний фільм [5].

Фільм «Тіні забутих Предків» був доленосним у житті Сергія Йосиповича Параджанова. Прем'єра фільму відбулась у київському кінотеатрі «Україна» 4 вересня 1965 р. Василь Стус, Іван Дзюба та журналіст В'ячеслав Чорновіл закликали встати на знак протестів проти арештів української інтелігенції, котрі відбулися літом 1965 року. Режисера переконували засудити акцію протесту, проте Сергій Параджанов відмовив і сказав, що немає жодних претензій до його учасників, ба більше він сам підтримує акцію. Впродовж 1965-1967 рр. режисер, спільно з іншими представниками української інтелігенції, підписував чималі звернення та листи до державних та компартійних органів, потребуючи роз'яснення чому відбулись арешти та наполягав на прозорості судових процесів [42, с. 59].

Зазвичай стверджують, що саме після першого показу фільму в Сергія Параджанова розпочались проблеми з комуністичною владою. Це одночасно і так і ні, адже проблеми режисера з радянською владою виникли раніше. «Довідка на Параджанова С. Й.» з грифом "Таємно" за 1971 р., а саме там міститься цікава інформація про те, що у поле зору КГБ режисер вперше потрапив у 1962 році внаслідок зустрічі і перепискою з іноземцями [57, с. 68].

Подія в кінотеатрі "Україна" безсумнівно стала вагомим аргументом для посилення адміністративного контролю над митцями. Це призвело до заборони С. Параджанову створювати в Україні нові фільми, оскільки "провокативність" його роботи "Тіні забутих предків" загрожувала офіційній ідеології та підривала усталені критерії нормативного мистецтва [8, с. 6].

17 грудня 1973 під час візиту до Києва, де він відвідував хворого на тиф сина, його заарештували та помістили в лук'янівську в'язницю. Його звинуватили в «організації притону розпусти» та «розбещені чоловіків». Почалось все класично для радянського союзу сценарієм, із доносу, котрий більш за все був сфабрикований правоохоронними органами, адже знайти автора правоохоронці так і не змогли, звичайно – бо його і не було взагалі. Наклеп був зареєстрований 9 грудня 1973 року, та вже незабаром за три дня після цього знайшовся «потерпілий» котрий заявляв що Сергій Параджанов зробив наругу над ним. Олександр Воробйов заявляв про те, що був знайомий з режисером вже доволі довгий час, та неодноразово бував у нього дома [42, с. 60].

Підсумок кримінальної справи був завчасно визначений, виконавці готували замовлення настільки поспішно, що не одразу змогли вирішити, яке ж обвинувачення висунути. Інкриміновані статті постійно набували нового вигляду. Спочатку йшлося про валютний обмін. Пізніше, згадали, що режисер колекціонує ікони і вирішили приписати йому грабіж церков. Проте поміняли думку і зупинилися на звинуваченні в хабарництві. Через деякий час з'явилася версія, пов'язана з гомосексуалізмом. Друзів Параджанова негайно викликали до київського КГБ від них вимагали письмових свідчень про те, що вони стали жертвами зґвалтування з боку Параджанова. Однак більшість з них не надали необхідних показань. Одним із допитаних був архітектор М. Сенін, син колишнього представника ЦК КПРС І. Сеніна, який вкоротив собі віку через натиск слідства [42 с. 60-61].

У квітні 1974 р. режисер отримав п'ять років ув'язнення в умовах суворого режиму. У обвинувальному вирокі згадувався «український буржуазний націоналізм», проте стаття, за якою його засудили, була іншою – принизливою

та знущальною, часто застосовуваною до дисидентів, і після неї відновитися іноді практично не під силу [12] .

«Гомосексуальна» стаття позбавила його шансів на виживання. Проте в зоні він здобув неабиякий авторитет. Кажуть, до нього приходила делегація, яка висловила свою глибоку повагу «Ми комунак завжди на словах мали, а ти – посправжньому!». Через це «панібратство» Параджанова кілька разів переводили із зони в зону[55, с. 433].

З табору С. Параджанов підтримував листування не лише з родичами, а й з Лілією Брік, А. Тарковським. Він створив кілька новел, котрі згодом стали основою сюжетної лінії до фільму «Лебедине Озеро. Зона» [42, с. 61].

Судовий процес над режисером викликав значний громадський резонанс серед небайдужих членів еліти того часу. Насправді була зібрана велика кампанія за його звільнення, яку підтримали багато відомих особистостей, переважно колеги-режисери та артисти з-за кордону. До радянського генсека вирішили підписати звернення такі митці, як М. Антоніоні, Ф. Фелліні, Ж.-Л. Годар, І. Стоун, Р. Росселіні, Р. де Ніро, Л. Вісконті, К. Саура, Ф. Трюффо та інші знамениті діячі. Однак влада тривалий час нехтувала цим зверненням [11].

Вважають, що важливе значення у звільненні Сергія Параджанова відіграла Л. Брік. Сестра Лілії проживала у Франції та була одружена з французьким письменником, членом французької комуністичної партії Л. Арагоном, котрий мав авторитет у СРСР, хоч і критикуючи тоталітарний режим. У 1977 році саме за проханням сестри Луї Арагон відвідав Москву, де отримав Орден Дружби народів і безпосередньо звернувся до Л. І. Брежнєва з проханням звільнити режисера С. Параджанова. Його звільнили, але йому було суворо заборонено проживати в Москві, Києві (в Україні загалом), Петербурзі та Єревані, тому він вирушив до рідного Тбілісі [42, с. 61].

У Тбілісі С. Параджанов поселився в маминому будинку, де, аналогічно до Києва, організовував свій власний салон. У нього постійно були гості, і проходили творчі вечори. Митець знову почав писати сценарії, але їх ніхто навіть не розглядав. У 1978 році С. Параджанов надіслав керівництву «Вірменфільму» листа з пропозицією зняти два проекти: «Ара Прекрасний» або «Давид

Сосунський», але не отримав жодної відповіді. Режисер жив на гроші, отримані від продажу антикваріату [42, с. 61] [Додаток Б].

У жовтні 1981-го, опинившись у Москві, Параджанов на запрошення Ю.Любимова прийшов на генеральний прогін спектаклю "Володимир Висоцький" у Театрі на Таганці. В залі — держчиновники, представники громадськості. Відбулося обговорення. На захист постановки виступило багато діячів науки і культури. Взяв слово і Параджанов. Він заявив, що спектакль — святий, ніхто його закрити не посміє, тому що сам Папа Римський пообіцяв втрутитися в цю справу. Потім назвав радянську вла-ду фашистською, оскільки кращі люди Батьківщини гниють по в'язни-цях, а "пижикові шапки з Луб'янки" все не втихомиряться — от і в цей зал напхалися [39].

Все ж таки в кінці кінців про Параджанова зняли фільм про нього самого, авторства Романа Ширмана «Небезпечно вільна людина». Сергій Параджанов постає у фільмі як відчайдушно вільна та безмежно весела особистість. Він — культова, неординарна фігура, режисер світового масштабу з непростю долею, вигнанець і «космополіт», містифікатор і пророк. Його життя неодноразово надихало колег на створення екранізацій. Проте в більшості фільмів «параджанівського циклу» найяскравіше звучать дві основні теми: геніальність митця та трагізм його долі, що призводить до того, що образ померлого класика втрачає свою живу сутність. Вперше замість трагічних епітафій, сповнених патетики, ми бачимо іронічний, легкий та веселий колаж, наповнений містифікаціями, фантазіями, оригінальними жартами та дотепами, що цілком відповідає духу Параджанова. Як зазначила відома критикеса Кора Церетелі, яка добре знала Сергія Йосиповича: «Це — перший фільм про Параджанова в душі самого Параджанова» [16, с. 140].

Оповідь розпочинається голосом Романа Ширмана, і спочатку може скластися враження, що автори фільму прагнуть розкрити маловідомі аспекти долі митця, намагаючись дати відповіді на «дивні» запитання про амбівалентну природу героя. Проте протягом наступних 52 хвилин, саме стільки триває фільм, глядач зрозуміє, що особистість Сергія Параджанова не піддається простим трактуванням. Як кінорежисер, художник, талановитий колажист, вигадливий

парадоксалист, колекціонер та «директивний зек», він завжди віддавав перевагу чуттєвому сприйняттю над Логосом, багатогранності візуального образу над однозначністю слова [16, с. 140-141].

Віддаючись крайнощам, характерним для стилю Параджанова, творці фільму змалювали образ людини, щедро наділеної природними талантами, невинного гуляки та стихійного борця проти будь-яких обмежень і пригнічення свободи особистості. Це яскрава, енергійна та незвичайна індивідуальність. Глядач має можливість сміятися разом із Параджановим, відчуваючи відчайдушну безстрашність сміливця, який не боїться іронізувати над усім, навіть над тими, хто має статус «недоторканості».

Сергій Параджанов без сумніву є однією з головних постатей у радянському кінематографі. Його новаторський та незвичайний погляд на кіно, привернуло увагу про режисерську роботу та в одну мить зробило режисера одним з найбільш відомих митців того часу.

Важко переоцінити його вплив на історію кіномистецтва як українського так і радянського. Сергій Параджанов любив Україну та неодноразово про це говорив, створив він тут найбільш успішні кінофільми та захоплювався українським волелюбним народом, у котрого власні самобутні традиції та історія. Можливо, саме етнографічний чинник так приваблював Параджанова. Він, будучи ще з раннього дитинства не по роках ерудованим та допитливим, знав доволі багато чого та цікавився усім.

Саме в Україні були зняті «Наталія Ужвій», «Золоті руки», «Перший парубок», «Українська рапсодія», «Квітка на камені» та звісно «Тіні забутих предків», які стали візитною карткою режисера. Він зробив для України справді багато, і за це йому слід висловити вдячність та завжди пам'ятати про його внесок. Українські Карпати він зобразив у фільмі «Тіні забутих предків», а славне місто Київ – у роботі «Перший парубок» тощо. Можна з упевненістю стверджувати, що Сергій Параджанов відкрив і продемонстрував нам абсолютно новий вимір у кінематографі, яскраво розповідаючи про скарби, які приховані в українському міфі та традиціях. Сергій Параджанов намагався, і досить успішно, вплести в сюжети відомі міфологічні образи та архетипи українського народу,

намагався пробудити їх первісну силу та енергетику. Він відчував, що ритуали українців, особливо ті, які пов'язані з новорічним циклом, мають яскраво виражену та різноманітну естетичну форму [72, с.50].

Однією з характерних рис його роботи на знімальному майданчику було прагнення поринути у створений ним всесвіт, котрий тільки починав наповнюватися сенсом і набувати рис справжнього мистецтва. Параджанов виявляв надзвичайну чутливість до національних аспектів. Його відчуття національності було вражаючим. Він мав здатність чудово налаштовуватися на звуки душ людей, та на їх найпотаємніші струни. І це не була імітація, це було глибоким проникненням в суть явища.

У документальному фільмі «Сергій Параджанов. Відкладена прем'єра», що розповідає про закриття виробництва фільму «Київські фрески», ми чуємо за кулісами голос режисера, який говорить що він міг би працювати як в Єревані, так і в Москві... проте вибрав Київ який для нього був не просто містом. В Україні він не просто гість. На жаль чи на щастя, Сергій Параджанов органічно пов'язаний з Україною, закоханий у її культуру, він виріс у ній як художник і не уявляю своєї роботи поза її межами [14, с.80].

Параджанов завжди перебував у пошуках нових ідей, намагаючись залишатися вірним собі та своєму унікальному авторському стилю, уникаючи повторень. У документальному фільмі «Я помер у дитинстві» ми чуємо голос Параджанова за кадром, який ділиться своїми думками про те, що таке режисура. Сергій Параджанов вважав, що основою режисури є життя. Якщо ви здатні зафіксувати його, спостерігати за ним і, виявивши істину в житті, зможете філософськи її узагальнити — це і є суть режисури[14, с.80].

Фільм С. Параджанова «Тіні забутих предків» став важливим етапом в українському кінематографі, адже він сприяв відродженню українського поетичного кіно. З одного боку, звернення до літературної спадщини Михайла Коцюбинського та його новаторське кінематографічне прочитання на межі століть відображає етнографію XIX століття, а з іншого - вплив культури модернізму XX століття. Це відповідало пошукам художників «шістдесятників».

Режисер захоплювався українським фольклором і спільно з І. Чендеєм написав сценарій. Доля фільму виявилася складною: він не отримав належного визнання одразу після виходу на екрани, що було зумовлено ідеологічною політикою тодішньої влади. Хоча радянські чиновники та критики висловлювали зауваження щодо складності сприйняття фільму звичайними глядачами, видатні діячі мистецтва оцінили його високо. Зокрема, відомий поет і громадський діяч М. Бажан вважав, що фільм вдало передає суть повісті М. Коцюбинського і є дуже глибоким: «Легше за все звинувачувати фільм у фольклоризмі, тобто оживити докори, які звучали колись на адресу повісті. Глибокий гуманістичний зміст повісті М. Коцюбинського не загубився ні в багатоманітності пейзажів фільмів, ні серед барвистості одягу, ні під масками народних ігор» [20, с. 301].

Фільм викликав чимало суперечок і не одразу здобув визнання як шедевр українського кінематографа, адже для масової аудиторії він виявився занадто складним. Проте з появою «Тіней забутих предків» в Україні розпочинається відродження національного кіно з виразним національним обличчям. Творці фільму були глибоко захоплені поетикою Олександра Довженка і самі прагнули до поетичного, а навіть живописно-поетичного стилю кіномистецтва. Це призвело до виникнення терміна, що з'явився в сучасній кінолітературі: українська (часто київська) школа поетичного кіно. До неї, окрім С. Параджанова, увійшли Ю. Іллєнко, І. Миколайчук, а також режисери В. Денисенко, Л. Осика, М. Вінграновський, Р. Сергієнко; оператори В. Калюта, С. Шахбазян, Л. Антипенко, В. Іллєнко; сценаристи І. Драч, В. Земляк, Д. Павличко, М. Вінграновський, Л. Костенко та інші [14, с.82].

Фільм «Тіні забутих предків» завжди залишатиметься актуальним, оскільки порушує вічну тему любові та спонукає до філософських роздумів. Можна вважати, що «Тіні забутих предків» належать до тих кінематографічних творів, які варто переглядати не один раз, адже кожен новий перегляд відкриває нові можливості для роздумів і порівнянь.

Аналіз літератури свідчить, що подібний підхід до оцінки творчості С. Параджанова знайшов підтримку серед інших представників творчої інтелігенції. Зокрема, С. Зінич і Н. Капельгородська акцентували увагу на тому,

що фільм був присвячений 100-річчю від дня народження видатного письменника М. Коцюбинського, автора повісті «Тіні забутих предків». Вони відзначили, що режисер зумів відтворити звичаї та вірування селян Західної України. Критики підкреслили, що режисер вдало передав в образній формі вплив сил природи, використовуючи символи казок, мавок, чугайстрів та традиції родової помсти. Композитор фільму М. Скорик майстерно підібрав народний музичний фольклор, а оператор Ю. Ілленко та декоратор Г. Якутович чудово відтворили колорит і психологію традиційних вірувань у житті гуцульського селянина [20, с. 301].

Ці погляди узгоджуються з відгуками І. Дзюби, який практично одразу після прем'єри фільму дав йому позитивну оцінку, назвавши його «самоцінним мистецьким твором» та «кінофілософією», що спонукає до роздумів про життя і має виразну національну ідентичність. Автор, очевидно усвідомлюючи причини критики фільму з боку радянських чиновників, намагався виправдати С. Параджанова, стверджуючи, що використання національних обрядів у стрічці не є перенасиченням, а, навпаки, відображає справжнє життя гуцулів[20, с. 301].

У літературі зазначається, що після виходу фільму С. Параджанова «Тіні забутих предків» почали активно обговорювати відродження школи «поетичного кіно», заснованої ще О. Довженком. Проте питання доцільності використання цього терміна викликало суперечки серед кінокритиків та діячів кіно. Офіційна влада так і не визнала «поетичне кіно» як окремий напрям у кіномистецтві. Влада приписувала цьому напрямку націоналістичні риси, які не відповідали домінуючому в той час методу «соцреалізму». Варто зазначити, що таке формулювання стосувалося всіх фільмів радянського періоду, які мали авторське трактування тексту. У результаті почали з'являтися численні негативні рецензії на творчість С. Параджанова з боку кінокритиків та літературознавців[72,с. 52].

Поки кінокритики та теоретики кіномистецтва обговорювали термін «поетичне кіно», його правомірність і точність, а також саме явище як реальний напрям в українському радянському кіномистецтві, партійно-державні

чиновники вирішили негайно «закрити» цю щойно виявлену «школу поетичного кіно».

Проте не все було так позитивно, як може здаватися на перший погляд. У традиціоналістському суспільстві, яким був СРСР, митцям доводилося постійно підлаштовуватися під вимоги влади. Хоча часи сталінського режиму залишилися в минулому, ув'язнення людей не припинялися, а табори продовжували свою діяльність, фактично знищуючи фізичний і духовний потенціал країни.

1965 році цей фільм отримав нагороду на міжнародному кінофестивалі в Мардель-Плата, Аргентина, а згодом здобув визнання на інших престижних фестивалях. Параджанов понад десять років працював режисером на кіностудії імені Олександра Довженка, де зняв кілька фільмів, які не мали особливого успіху, і раптом його творчість зазнала несподіваного прориву. Безсумнівно, цьому сприяла його неймовірна обдарованість, яка до певного часу не мала можливості проявитися. Проте були й інші фактори, які допомогли розкрити його талант. Серед них, насамперед, кіноекспедиція до Карпат та досвід, здобутий під час роботи над «Тінями». Завдяки знайомству з культурою та традиціями гуцулів, Сергій Параджанов отримав необхідний життєвий досвід і внутрішню свободу. Повернувшись з Карпат до Києва, режисер став зовсім іншою особистістю[28, С. 6]

Фільм С. Параджанова «Тіні забутих предків» став важливим етапом в українському кінематографі, адже він сприяв відродженню українського поетичного кіно. З одного боку, звернення до літературної спадщини Михайла Коцюбинського та його новаторське кінематографічне трактування на межі століть поєднує етнографію XIX століття з культурою модернізму XX століття. Це відповідало пошукам художників «шістдесятників».

Сергій Параджанов став першим українським режисером, який відчув нові тенденції в кіномистецтві та втілював у життя концепції авторського кіно. У період з 1965 по 1973 роки він написав шість сценаріїв у Києві. Це «Інтермецо» (1970), «Сповідь» (1969), «Київські фрески» (1965), , «Ікар» (1972), «Золотий обріз» (1972) та «Диво в Оденсе» (1973). Погляди Параджанова тісно переплітаються з кіномовою та історичними подіями того часу, а також з драматичною долею

самого автора, що знайшла відображення в його сценаріях. На жаль, жоден з цих сценаріїв не був реалізований на екрані, і режисер не зміг втілити їх у життя. У радянський період творчі пошуки Параджанова сприймалися керівництвом кіногалузі як відхилення від норм соціалістичного реалізму [28, с. 6].

Варте уваги процес створення фільму «Інтермецо» за романом М. Коцюбинського. Цей фільм залишився нездійсненим задумом через посилений контроль зі сторони тоталітарної машини. Для них міжнародне визнання не слугувало аргументом на користь митця, а скоріше навпаки. Стало зрозуміло, що якщо керівництво кіногалузі хоче підтримати С. Параджанова та його творчий задум, воно знайде для цього можливість. Якщо ж ні – то зробить все, щоб блискучий сценарій втратив свою привабливість. Яскравим прикладом такого знецінення є митарства сценарію Сергія Параджанова[4, с. 168-169].

Хоча в даному випадку Голова Держкіно С. Іванов все ж підтримував проект, йому заважали невидимі контролери, які стежили за «некерованим» режисером. Робота над сценарієм, як літературним, так і режисерським, тривала півтора року. Перший документ у справі датований 30 серпня 1970 року, а останній – 17 лютого 1972 року. Протягом цього часу учасники процесу (редактори, члени сценарної редакційної колегії та художньої ради студії) ніби потрапили в зачароване коло, постійно висуваючи нові вимоги до Сергія Параджанова. Можна лише уявити, скільки нервів це йому коштувало. Відтоді минуло вже 50 років[10, с. 41].

Хоча розпочиналось доволі непогано. Сергій Параджанов звернувся до Голови Держкіно С. Іванова з заявою в котрій стверджувалось що режисер протягом шести років не зняв жодного фільму в Україні, та просив терміново і безповоротно відправити його в Главком Москви, звідки він бажав бути призначеним на постійне місце проживання та роботи[10, с. 41].

Сергій Параджанов представив сценарій студії, і висновок Першого творчого об'єднання та сценарної колегії виявився позитивним. У реакції на сценарій говорилося те, що за сюжетною побудовою та образним рішенням сценарій «Intermezzo» є оригінальною та глибокою на осмислення працею.

Сценарій певною мірою був полемічний, бо не відповідав звичним на той час канонам та уявленням про кінодраматургійні твори [10, с. 41].

«Інтермецо» — це український твір, написаний у 1905-1907 роках. Головний герой — письменник, який не може відірватися від свого народу, його тяжкої долі, боротьби та революції. Важливо відобразити цю атмосферу, з якої походить герой, уточнити деталі та аксесуари. Необхідно конкретизувати ставлення письменника до обставин, показати наростання революційної боротьби через концепцію «Вічний революціонер». Параджанов довго обмірковує ідею постановки «Інтермецо», і це дуже позитивно. Якщо буде помилка, то вона буде геніальною. Сценарій цікавий і має загальнолюдське значення. У Коцюбинського відчувається втома. І в наш час художники іноді відходять від активної роботи через втому, щоб згодом повернутися з новими силами. [4, с. 173].

Параджанов усвідомлював, що його творча позиція є вкрай ризикованою, але відстоював її без жодних компромісів. Він не став використовувати стилістику «Тіней», яка принесла йому популярність. Режисер зазначав, що «Тіні забутих предків» стали для нього світом, який потрібно залишити. Це було зумовлено тим, що йому належало порушити нову, суто урбаністичну тему. Це була сучасна київська історія, дія якої розгорталася на День Перемоги, але всі події відбувалися ніби за лаштунками офіційних святкувань, без належного пафосу. Новий фільм Параджанова, в якому він прагнув показати на екрані душу Києва, мав називатися «Київські фрески». Перший варіант сценарію написав сам режисер, а письменник Павло Загребельний приєднався до роботи вже на фінальному етапі[28, с. 6].

«Київські фрески» створювалися за іншими принципами драматургії, ніж ті, котрі зазвичай використовуються на державних кіностудіях, де домінують традиційні зразки з лінійним сюжетом, конфліктом між позитивними та негативними персонажами, довгими діалогами та детальними ремарками. Параджанівські «Фрески» (як і всі його наступні сценарії) можна охарактеризувати як «стенограму емоційного пориву», в якій завжди відчувається віршований ритм. Розвиток сюжету та розстановка персонажів

залишають простір для імпровізації на знімальному майданчику, для пошуку стилю майбутнього фільму та його візуального рішення. Цей фільм розповідає про доброту, гуманність і турботу людей. Він має потенціал стати своєрідною кінематографічною фрескою. Коли романтичні елементи зливаються з побутовими, а побутові — з епічними, і епічне переплітається з деталями, виникає фільм-поезія. Образ вантажника, людини, яка приїхала до Києва з війни і вже двадцять років розвозить молоко по місту, стає символом миру і достатку [4. с, 119].

Кіномистецтву приділялася значуща увага з боку радянської держави, оскільки воно вважалося наймасовішим та найвпливовішим. Ідеологічний підхід до розвитку кінематографії залишався стабільним протягом багатьох десятиліть, а його догматизм і консерватизм стали серйозним деформуючим чинником для суспільної свідомості. Фільми мали сприяти формуванню комуністичної свідомості та зміцненню зв'язків із практикою соціалістичного будівництва. Основним методом, який використовували кінематографісти у своїй творчості, був соціалістичний реалізм.

Сергій Параджанов та його оригінальний, новаторський стиль зазнали суворой та в значній мірі несправедливої критики, в якій режисер сприймався майже як шпигун і ворог комуністичного режиму.

Іван Дзюба з вражаючою точністю передав атмосферу того часу, охарактеризувавши вихід фільму Сергія Параджанова «Тіні забутих предків» як справжній подвиг. У період індустріалізації з'явився фільм, що розкриває життя селянства, насичений виразним національно-історичним змістом, заснований на легендах і переказах, а також відзначений національним колоритом і неповторною красою українських пейзажів[71, с. 54].

На початку 1972 року почалися арешти представників культури, особливо після призначення Володимира Щербицького на посаду першого секретаря ЦК КП(б)У, який був прихильником русифікації. Саме він ініціював масову русифікацію та боротьбу з інакомислячими [32, с.15].

Сумні часи спіткали і Сергія Параджанова, який, незважаючи на всі труднощі, не зламався і гідно витримав цей виклик. У радянському союзі

відбувалась свідомо ідеологічна кампанія, спрямована на дискредитацію творчої інтелігенції. Найбільше переслідувань зазнали ті діячі, які виступали проти пануючої ідеології. Кіно в тоталітарній державі повинно було слугувати для створення єдиної, потужної та монолітної імперії, втілюючи ідею об'єднання народів.

Сумна доля спіткала й багато його фільмів. Зокрема, на початковому етапі роботи були перервані фрагментарні та символічні «Київські фрески», невеликі епізоди яких випромінюють новаторство і сміливість. Також не була завершена автобіографічна «Сповідь», яка мала підсумувати його життєвий шлях і повернути режисера в дитинство, в якому він прагнув знайти спокій.

Режисер був яскравим представником незалежного мистецтва, яке виникло в Україні під час політичної "відлиги". С. Параджанов, як надзвичайно талановита особистість, глибоко знав історію Сходу, захоплювався музикою, літературою, фольклором та етнографією, виражаючи своє бачення світу через живопис. Він шанував і втілював на екрані культурні та художні традиції як християнських, так і мусульманських народів. Художник прагнув донести своє індивідуальне та оригінальне сприйняття світу до творчої спільноти та глядачів через призму кіно. З часом можна стверджувати, що йому це вдалося, і в історії українського кіно він залишається неперевершеним майстром школи «поетичного кіно»[72, С. 56].

Як митець, він повністю віддався кінематографу, і це творче середовище суттєво вплинуло на його унікальний авторський стиль. Поза межами екрану Параджанов постійно займався творчістю, що було характерною рисою його натури. У матеріальному плані, окрім фільмів, його багатогранна художня спадщина включає колажі. Мистецтвознавці налічують близько 180 артефактів[51, с. 23].

Створення повного каталогу таких робіт давно стало актуальним, проте ці роботи розпорошені по різноманітних музейних фондах, приватних колекціях та архівах як в Україні, так і за кордоном. Дослідження колажів Сергія Параджанова проводять Володимир Тарасов і Наталія Мархайчук з Харкова. 11 лютого 2022 року, за 13 днів до подій, які назавжди змінили наше життя, ці дослідники

провели лекцію під назвою «Як забути про колаж Параджанова?» у Харківській муніципальній галереї. Автори пояснили цю назву тим, що Параджанова знають переважно як режисера, але не як художника. В останні роки почала з'являтися інформація про проекти, присвячені його колажам. Все подається у вигляді двох іпостасей – режисер або колажист. Проте він працював як цілісна особистість, і навряд чи варто їх розділяти [51, с. 23].

У своїх статтях Володимир Тарасов і Наталія Мархайчук зазначають, що прийоми колажування володіють багатьма специфічними образотворчими властивостями, які по-різному проявляються в кінематографічному художньому контексті. Кінематограф С. Параджанова є невід'ємною частиною його образотворчої феноменології, яка реалізується через різні системи репрезентації в кількох паралельних жанрових та видових парадигмах мистецтва.[51, с. 23-24]

Авторський стиль Сергія Параджанова, який яскраво проявляється у його колажах, не сформувався одразу. Він почав визначатися під час зйомок фільму «Тіні забутих предків» (1964), який став своєрідним Рубіконом у творчості Маєстро. Після цього етапу Параджанов знайшов свій унікальний стиль. У кінематографі його стиль найяскравіше виявився у повнометражних фільмах «Колір граната», «Саят-Нова» (1967), «Легенда про Сурамську фортецю» (1984) та «Ашик-Керіб» (1988). Проте елементи цього стилю можна помітити вже в його кінопроекті «Intermezzo», основаному на новелі Михайла Коцюбинського. Цей задум Сергія Параджанова пройшов тривалий шлях численних редакцій та схваленень і заборон аж до 1972 року та нажаль не відбувся на екрані [51, с. 24].

Протягом 1965–1966 років режисер, на додачу з іншими інтелектуалами, підписував велику кількість листів та звернення до державних і компартійних органів. Він відвідував різні інстанції, вимагаючи пояснень щодо причин арештів і наполягаючи на тому, щоб судові процеси відбувались прозоро.

Реакція влади після закінчення акції була миттєвою: І. Дзюбу був звільнений з своєї роботи у видавництві «Молодь» та також відрахували з Київського педагогічного інституту де він навчався на аспіранта; В. Чорновола усунули з газети «Молода гвардія» де він займався редакцією; Василя Стуса виключили з Інституту літератури АН УРСР з аспірантури. Зазнав також

гноблення і режисер С. Параджанов. Його переслідували, не дозволивши виїхати за кордон на прем'єри світових фільмів, оскільки він неодноразово висловлював намір втекти за кордон. Наприклад, у 1965 році, під час розмови з колегою про потенційну поїздку до Парижа з фільмом «Тіні забутих предків», Режисер зазначив те, що потребує білет лише в один бік. Творча діяльність Параджанова також була обмежена в межах держави: прокат кінофільму «Тіні забутих предків» в СРСР дуже сильно скоротили в порівнянні з планами, які існували перед прем'єрою[42, с. 59].

Події, що розгорнулися довкола даної кінострічки, чітко демонструють ставлення радянської влади відносно проявів любові до власної нації та національної свідомості. Водночас вони демонструють настрої української та проукраїнської інтелігенції того періоду часу, зокрема славнозвісних шістдесятників, стосовно дій радянського керівництва. Незважаючи на те, що щойно завершилася хрущовська відлига, а Микита Хрущов персонально критикував культ особи Сталіна та його діяльність, репресії проти української (і не лише) інтелігенції продовжувалися навіть під час відлиги[42, с. 59-60].

Євген Хринюк та Іван Драч зазначили, що в драматургії сценарію поєднуються два шари: перший це історичний (це є факти, події, фотографії) та суб'єктивний. У майбутньому кіно є нестача діалогів, отже візуальний ряд має стати одним з основних не лише смислових, а й емоційних елементів. Сценарій не є екранізацією, а скоріше імпровізацією на тему, що відповідає духу оригінального твору. Це пояснює деякі "відступи" авторів сюжетної лінії від первинних джерел [10, с. 42].

Нарис цього нелінійного сценарію був оприлюднений у книзі «Сергій Параджанов. «Сповідь» і складається з 11 розділів: Голуби з ілюстрованими крильми, Розбурхана уява, Ранок, Молоко, Натюрморт, Хліб, Три білих вівчарки, Кононівські поля, або Поля у червні, Жайвір, Патріотична сцена – прощання ратника, Гімн сонцю. Сам перелік цих розділів вже свідчить про асоціативно-символічний образотворчий підхід, яким керувався Маєстро [51, с. 24].

Невдовзі після «Тіней», знятих у 1965 році, відбулися кінопроби для «Київських фресок», які, хоча й не стали повнометражним фільмом, існують у

форматі короткометражки. Це вже зрілий етап творчості Параджанова. У цій роботі майже немає слів (за винятком звучання популярних пісень та Літургії), навіть у вигляді написів, тому автор покладається виключно на візуальні образи, пластику та звук, які взаємопов'язані асоціативно, формуючи текст твору як своєрідний кінематографічний перформанс. У «Київських фресках» можна побачити улюблені Параджановим статичні композиції, площинні зображення та окремі дії, що в цілому складають низку асоціативних образів. Наприклад, українка-подолянка в традиційному вбранні (Антоніна Лефтії), сидючи на кришці роялю, вишиває вінчальний рушник, а за фортепіаном – чоловік-кавказець (Тенгіз Арчвадзе), для якого є призначений цей рушник. Інтер'єр на задньому плані доповнюють гіпсові бюсти грецьких філософів. Характерною рисою творчого методу Сергія Параджанова є колажне мислення саме воно і визначає його як митця-постмодерніста [51, с. 24].

У 1968 році Сергій Параджанов розпочав зйомки художнього фільму «Колір гранату». Ця стрічка, що складається з кількох мініатюр, намагалася відобразити духовний світ середньовічного вірменського поета Саят-Нови, який писав вірші грузинською, азербайджанською та вірменською мовами. У фільмі йдеться про його любов, ставлення до народу, релігії та світської влади. Однак, керівники Держкіно скептично поставилися до роботи Параджанова, не зрозумівши його новаторських ідей. Вони не визнали свого нерозуміння, прикриваючи це поширеним висловлюванням, що «таке кіно не потрібно народу». В результаті фільм майже чотири роки залишався на полиці. Лише в 1973 році його випустили в прокат, але до цього часу Параджанов вже не мав до нього жодного відношення. Він відмовився від монтажу, і цю роботу виконав Сергій Юткевич. Таким чином, на сьогодні існує дві версії фільму: авторська, яку майже ніхто не бачив і яка зберігається в архівах «Арменфільму», та версія Юткевича[55, с. 432].

Важливим фактором в вивченні творчості С. Параджанова є його образотворчий хист, а саме колажі. Вони є ключовим проявом світогляду митця та творчої методології Параджанова. Митець творив власні колажі із безпосередністю неначе геніальна дитина, котра з нічого творить нову

реальність. Власне однією з ранніх композицій Параджанова був колаж «Голгофа»(1973 р.). Композиція «Голгофи» є вельми простою. Але одночасно в ній криється велич та трагізм біблійного сюжету[33, с. 209].

Важливим є біографічний мотив страждань Параджанова від репресивної радянської системи. Дослідники зазвичай підкреслюють, що висунуті проти нього звинувачення (гомосексуалізм, доведення до самогубства, спекуляції) слугували лише прикриттям для справжньої причини: реакції влади на його творчість, яку вважали «антирадянською». У деяких дослідженнях зазначається, що творчість Параджанова, з її яскраво вираженим національним характером, сприймалася як виклик радянській політиці уніфікації. Як підкреслила Марта Суредра Коста що його кіно суперечило офіційним настановам щодо ідеологічної уніфікації, в рамках якої культурне розмаїття зводилося до фольклорної поштової листівки. Авторка також зазначила, що його захоплення дореволюційним фольклором також трактувалося як антирадянське. Ще одне важливе спостереження: режисер у своїй інтерпретації мистецьких традицій Кавказу відобразив ставлення дисидентів до нав'язування радянської дійсності [19, с. 21].

Після завершення терміну ув'язнення С. Параджанов переїхав до Єревану, де в 1984 році зняв фільм «Легенда про Сурамську фортецю», оснований на грузинській народній легенді. У 1988 році вийшла його остання стрічка – «Ашик-Керіб», адаптована з однойменної поеми М. Ю. Лермонтова [55, с. 433].

Ця стрічка розповідає про пригоди «мандруючого трубадура», який долає безліч випробувань, щоб знайти свою кохану. Хоча фільм не вийшов у широкий прокат, Параджанов презентував його на фестивалях у Нідерландах, Німеччині та Венеції. Газета «Монд» зазначила: «Важко знайти кращу вітрину перебудови в радянському кінематографі, ніж фільми «Ашик-Керіб» Сергія Параджанова та „Маленька Віра“ Василя Пічула на фестивалі у Венеції...». Після успішного показу в Європі, 6 грудня 1988 року, картині «Ашик-Керіб» нарешті було видано дозвіл на показ [40].

У 1989 році Параджанов розпочав роботу над новим фільмом «Сповідь», який мав стати автобіографічним. Однак йому не вдалося завершити цю роботу

через діагноз раку легені. У жовтні його доставили до Москви, де провели операцію з видалення легені, але стан здоров'я не покращився. Друзі порадили йому лікуватися в відомій клініці в Парижі, де три роки тому перебував його колега Андрій Тарковський. Проте дні Параджанова були вже полічені. 17 липня 1990 року він повернувся до Єревана, де через три дні помер. Параджанова поховали 25 липня в Пантеоні геніїв вірменського духу, поруч з Арамом Хачатуряном і Вільямом Сарояном[55, с. 433].

9 січня 2024 р. стало відомо про те, що Національна комісія з реабілітації на своєму останньому засіданні в грудні 2023 року реабілітувала кінорежисера Сергія Параджанова. Це рішення стало наслідком того, що радянська влада у 1974 році звинуватила його в «українському націоналізмі та гомосексуалізмі» і засудила до 5 років ув'язнення в таборах суворого режиму [12].

Отже, внесок Сергія Параджанова у кіномистецтво є надзвичайно великим, тому що він зняв фільм за повістю Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків», який суперечив ідеологічним та тоталітарним умовам радянського союзу. Він творив кіно всупереч настановам партійного режиму та розвивав українське кіно тоді коли деякі українці підлаштовувались під систему. Досить незвичне та вишукане почуття дозволило Параджанову знімати свої фільми таким чином, що кожен кадр при окремому його розгляді визнається сьогодні справжнім шедевром візуального мистецтва. Сергій Параджанов є вірменином, який народився у Грузії, просидів у російських в'язницях за український націоналізм саме так він себе називав.

РОЗДІЛ 2. Теоретико-методологічні засади формування громадянської та аксіологічної компетентності в освітньому процесі

У контексті повномасштабного вторгнення Росії в Україну та запеклих боїв на території нашої країни, виховання патріотизму та формування громадянської компетентності у учнів загальноосвітніх шкіл стає надзвичайно важливим. Прищеплення любові до рідної землі, а також розвиток духовних і моральних цінностей у школярів є запорукою формування свідомих і успішних громадян нашої держави.

Уроки історії відіграють важливу роль, адже вони допомагають учням зрозуміти давнє минуле та складне сьогодення українського народу, його мову, багатий культурний спадок і особливості державного та політичного життя. Ці знання є невід'ємною частиною світової цивілізації. На уроках історії учні отримують цінні знання та корисні навички, які слугують міцним підґрунтям для розвитку патріотизму, історичної грамотності та свідомості.

На прикладах життя, відомих українських діячів, їхньої діяльності та боротьби за українську державу можна не лише продемонструвати і охарактеризувати складну історію народу та його прагнення до власної державності, а й сприяти формуванню в учнів громадянської компетентності.

Огляд досліджень, проведених як українськими, так і зарубіжними науковцями, свідчить про те, що компетентність в освіті є новим результатом, який відрізняється від традиційних умінь, знань та навичок. Дослідники однак є в тому, що структура компетентності є складною. Когнітивна складова включає опорні знання та ключові уявлення, які відображаються у внутрішній структурі та можуть універсально застосовуватися в різних ситуаціях. Аксіологічний елемент охоплює емоції, почуття, установки, ставлення, цінності та інші аспекти. Діяльнісний компонент визначає загальні методи навчання та базові вміння [34, с. 276]

В першу чергу визначимо що таке методика навчання історії слово «методика» бере своє коріння з давньогрецького терміну «methodike», що

означає «спосіб пізнання» або «шлях дослідження». Метод – це спосіб досягнення цілей, вирішення конкретних завдань, а також система правил і прийомів, що використовуються для вивчення закономірностей і явищ природи, суспільства та мислення [66, с. 5].

У педагогіці методом називають спосіб теоретичного та практичного освоєння дійсності, який визначається закономірностями досліджуваного об'єкта [59, с. 206].

Методика – це комплекс методів, які використовуються для досягнення конкретних цілей. Згідно з визначенням тлумачного словника, з навчальної перспективи методика є наукою про способи викладання певної дисципліни [60, с. 617].

Основним завданням освітніх установ сьогодні є розвиток і формування загальних ключових компетентностей. Дослідниця в галузі методик навчання історії О. Пометун виділяє кілька характерних рис ключових компетентностей: надпредметність і міждисциплінарність, багатофункціональність та багатовимірність. Вона також наводить перелік ключових компетентностей, до яких входять: загальнокультурна, уміння вчитися (навчальна), громадянська, підприємницька, компетентність у сфері інформаційних та комунікаційних технологій, а також соціальна [67, с. 38-39].

Нова українська школа включає в себе розширений перелік ключових компетентностей. Серед них можна виділити такі:

- 1) Математична компетентність;
- 2) Інноваційність;
- 3) Вільне володіння державною мовою;
- 4) Компетентності в галузі природничих наук, техніки та технологій;
- 5) Здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами;
- 6) Навчання протягом життя;
- 7) Екологічна компетентність;
- 8) Інформаційно-комунікаційна компетентність;
- 9) Підприємливість та фінансова грамотність;
- 10) Громадські та соціальні компетентності;

11) Культурна компетентність;

12) Інші компетентності, передбачені освітнім стандартом[67, с. 38-39].

Під час навчання вчителі історії повинні формувати предметні історичні компетентності. До цих компетентностей за О. Пометун відноситься: логічна; мовленнєва; інформаційна; хронологічна; просторова; аксіологічна[48, с. 3-10].

Юридичною основою вчителів у формуванні громадянської компетентності учнів, зокрема в освітніх закладах, є стаття 12 Закону України «Про освіту». У якій визначено дванадцять ключових компетентностей, серед яких є і «громадянська» [3, с. 4]

У контексті повномасштабної війни та присутності агресивної держави-сусіда, яка прагне знищити українську націю, одним із найважливіших завдань сучасного виховання в Україні є створення умов для розвитку громадянської компетентності. Це передбачає формування особистості, для якої цінності демократії є основоположними, а громадянське суспільство слугує простором для реалізації творчих здібностей і потенціалу, а також задоволення суспільних і особистих інтересів. Головною рисою такої особистості є саме громадянська та аксіологічна компетентність.

Громадянська компетентність – це здатність особи реалізовувати свої власні права та свободи, поважаючи при цьому права і свободи інших. Вона також передбачає усвідомлення власної відповідальності перед суспільством і державою за свої вчинки та вибори. Ключовим аспектом громадянської компетентності є поінформованість особи щодо розвитку демократії в Україні та світі, а також здатність використовувати ці знання в умовах сучасного життя. Це досягається шляхом набуття навичок і вмінь, необхідних для активної участі в громадсько-політичному житті країни. Важливо також проявляти активну громадську позицію, а також мати критичне, конструктивне і творче ставлення до оточуючих[67, с. 40].

Рівень громадянської компетентності особистості визначає її здатність адекватно оцінювати ситуацію, формулювати цілі та обирати способи їх досягнення, а також ефективно діяти на захист власних інтересів або інтересів групи. Це стосується, перш за все, ситуацій міжособистісної та міжгрупової

взаємодії, а також взаємодії з владою на різних рівнях. Яскравим свідченням незрілості громадянського суспільства та його неспроможності розробляти і реалізовувати ефективні стратегії активності є загальне невдоволення українців своїм життям, діями влади та темпами реформ, що підтверджується численними соціологічними опитуваннями. Низький рівень громадянської компетентності призводить до зниження соціальної довіри, поширення конфліктних і корупційних практик, а в підсумку — до радикалізації суспільства[15, с. 4-5].

О. Кучер розглядає громадянську компетентність у широкому сенсі як функцію громадянського суспільства, яка забезпечує основу для ефективної діяльності громадян, соціальних груп та суспільства в цілому. У вузькому сенсі він визначає громадянську компетентність як характеристику діяльності індивіда, що формується під впливом громадянських знань, умінь та навичок, і передбачає наявність громадянських якостей та цінностей[71, с. 40-41].

Тетяна Ремех підтримує думку О. Кучер, яка розглядає громадянську компетентність у широкому сенсі як роль громадської спільноти, що забезпечує основу для активної цивільної діяльності не лише окремих осіб, а й колективів та всього народу. У вузькому розумінні це є показником дій людини, яка соціально інтегрована завдяки своїй громадянській обізнаності, навичкам і здатностям, що передбачають наявність суспільних цінностей, дотримання норм поведінки та відповідальності як важливих рис особистості [36, с. 35-36].

Н. Степанова визначає громадянську компетентність як інтегровану рису особистості, дозволяє людині свідомо, ефективно та відповідально використовувати свої громадянські права і свободи, виконувати громадянські обов'язки, підтримувати демократичні цінності суспільства, займати активну громадянську позицію, бути патріотом і з повагою ставитися до народів та культур інших країн[48, с. 11].

Громадянська компетентність є однією з основних рис особистості. Вона включає в себе вміння приймати рішення в демократичний спосіб, політичне судження та аналіз, а також навички пошуку і усвідомлення інформації. Крім того, важливими аспектами є використання засобів масової інформації та комунікації для активної участі в суспільних дискусіях.

Існує три основні джерела формування громадянської компетентності: історичне, яке пов'язане із зародженням інститутів держави та громадянства; психологічне, що стосується усвідомлення людиною своєї ролі у розбудові держави; та педагогічне, яке базується на 62 наукових дослідженнях філософів від античності до сучасних спеціалістів, що займаються розвитком громадянознавчих знань і громадянської компетентності [22, с. 61].

Аналізуючи результати наукових досліджень окремих науковців, які вивчали психологічний аспект громадянськості, І. В. Жадан визначила громадянську компетентність як комплексну характеристику свідомої особистості, що відображає її здатність ефективно виконувати громадянські обов'язки. У свою чергу, спільнота формулює перелік громадянських якостей та встановлює їхні зразкові показники в різні історичні та культурні епохи розвитку суспільства [15, с. 11].

О. І. Пометун виділяє три основні компоненти громадянської компетентності. По-перше, це наявність знань, які дозволяють усвідомити механізми реалізації потреб та амбіцій особистості в політичній, економічній, законодавчій, культурній та соціальній сферах демократичної країни. По-друге, це вміння та практичний досвід у політичній діяльності, а також застосування отриманих знань у повсякденному житті. По-третє, це риси, притаманні громадянину демократичного суспільства [46, с. 77]

О. М. Власенко стверджує про те, що ключовим елементом громадянської компетентності є здатність до глобалізації суспільних функцій, котрі сприятимуть прогресу та покращенню якості повсякденної діяльності громадянської спільноти [13, с. 96-97].

Структуру громадянської компетентності, яка складається з чотирьох компонентів пропонує О. Власенко до неї входять ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний та мотиваційний компоненти. Вміст кожного з цих компонентів є дуже детальним, що може виглядати як надмірно складним, так і неповноцінним для хорошого виконання ролі громадянина. До прикладу, когнітивний компонент охоплює: знання політичних процесів та міжнародного

життя в Україні, геополітичної ситуації, ролі та місця України в сучасному світі; полікультурне розмаїття та спадщину, історію та поточну політику [13, с. 97].

У своїй концепції громадянської компетентності О. В. Овчарук акцентує увагу на таких здібностях: аналізувати політичні явища та розмірковувати над контроверсійними питаннями, що стосуються економічного та соціального процвітання; використовувати різноманітні підходи для збору інформації, налагодження контактів, участі в обговореннях та ухвалення рішень; брати участь у народовладному процесі ухвалення рішень і їх реалізації, зокрема шляхом публічного висловлення своїх переконань і цінностей; долучатися до переговорів та досягнення угод; визначати перспективи та обмеження участі, а також свідомо планувати свої дії[15, с. 17].

І. Попович виділяє в структурі громадянської компетентності такі складові: знання про громадянське суспільство, громадянську свідомість і самосвідомість, громадянську орієнтацію, прийняття демократичних ідеалів і цінностей, а також духовний розвиток особистості[56, с. 228].

Старший шкільний вік є сприятливим періодом для розвитку громадянської компетентності. У цей час учні старших класів здатні самостійно визначати свої потреби та способи їх задоволення, свідомо прагнути до самовиховання та підвищувати вимоги до проявів соціальних цінностей і якостей близьких та адекватно оцінювати результати своєї діяльності. Старший шкільний вік охоплює учнів III ступеня навчання в системі повної середньої освіти, тобто осіб віком від 15 до 17 років. Дослідники по-різному називають цей період: раннім юнацьким, підлітковим або старшим підлітковим. Проте більшість учених погоджується, що це час переходу від залежного дитинства до самостійної та відповідальної дорослості, а також завершення фізичного дозрівання і досягнення соціальної зрілості. У цей період старшокласники починають сприймати теперішнє з перспективи майбутнього та шукати сенс свого життя, а нова соціальна роль значно змінює їх життєві пріоритети [27, с.133].

Важливим аспектом навчальної роботи з учнями старших класів на уроках історії є реалізація вимог щодо формування громадянської компетентності та

відповідних норм поведінки. Це має бути втілено в громадянські навички, вміння та моделі поведінки кожного старшокласника. Основною метою є постійний розвиток навичок громадянської поведінки, перетворення їх на звичку та стійку рису характеру, щоб така манера поведінки стала внутрішньою потребою учня. Розвиток емоційно-ціннісних ставлень, умінь і навичок громадянської поведінки в старшокласників на уроках історії передбачає цілеспрямований педагогічний вплив із використанням комплексу інтерактивних методів і навчальних засобів. Накопичення громадянських навичок та умінь відбувається двома основними шляхами: через засвоєння учнем знань про способи продуктивності та їх систематичне застосування, а також через спілкування з однолітками під час використання вчителем інтерактивних технологій. Крім того, важливу роль відіграє планомірний педагогічний вплив під час навчання [27, с. 134]

Щодо аксіологічної компетентності, то аксіологія - це філософське вчення досліджує природу цінностей, їхнє місце в реальності та структуру ціннісного світу. В. Власов, зазначив, що розуміння історії полягає не лише в її описі, запам'ятовуванні дат або з'ясуванні причин і наслідків. Це також усвідомлення цінності історичних подій і постатей як для свого часу, так і для нас, а також розуміння наших зобов'язань перед попередніми епохами і поколіннями, а також відповідальності, яку ми несемо перед ними [47, с. 191].

Використання аксіологічної компетентності як окремого предмета в навчанні історії тісно пов'язане з розвитком аксіологічного підходу до освіти. О. Удод вважає, що цей підхід передбачає формування загальнолюдських морально-етичних цінностей та створення на їх основі особистісної системи оцінювання історичних подій, явищ і діячів. Ю. Малієнко підтримує цю думку, підкреслюючи, що ціннісний аспект допомагає гармонізувати виховний і навчальний процес на уроках історії. Адже інформаційний компонент — отримання знань про певну історичну епоху та формування загальних цінностей у цей період — тісно взаємодіє з вихованням учнів, залучаючи їх до усвідомлення цінностей і перетворення їх на власні погляди. Таким чином, формування аксіологічної компетентності у школярів допоможе розвитку

обізнаної та компетентної людини з активною життєвою позицією, здатної самотійно вирішувати і жити в обставинах полікультурного світу [47, с. 191].

Олена Пометун аксіологічну компетентність виносить як уміння учнів формулювати оцінки та версії історичного руху і розвитку [35, с. 150].

У Законі України «Про освіту» підкреслюється важливість формування національних та загальнолюдських цінностей як пріоритету в загальному розвитку держави. У контексті кризи цінностей, що охопила всі сфери сучасного суспільства, спостерігається також криза світогляду як окремої особи, так і суспільства в цілому, що, в свою чергу, призвело до порушень [1].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про освіту», компетентність визначається як динамічна комбінація навичок, знань, умінь, цінностей, способів мислення та інших особистісних якостей, які визначають здатність індивіда успішно соціалізуватися та здійснювати професійну або подальшу навчальну дію. До того ж зміст статей цього Закону підкреслює важливість і потребу формування аксіологічної компетентності як одного з ключових результатів навчального процесу[1].

Аксіологічна компетентність передбачає, що учні вміють формулювати оцінки та версії щодо історичних подій, явищ, процесів, а також життя і діяльності історичних осіб. Це включає: 1) порівняння та оцінювання історичних фактів і дій історичних постатей з огляду на загальнолюдські та національні цінності, а також відповідно до цінностей і уявлень певного часу чи соціальної групи, а також визначення власної позиції щодо суперечливих і чутливих питань історії; 2) виявлення інтересів, потреб і протиріч у позиціях різних соціальних груп та окремих осіб, а також їхньої ролі в історичному процесі, тенденцій і напрямків історичного розвитку; 3) оцінювання різних версій і думок про минулі історичні події, усвідомлюючи, що деякі джерела можуть бути необ'єктивними; 4) визначення та осмислення зв'язків між історією та сучасним життям[54, с. 213].

Аксіологічна компетентність це вміння формулювати версії та оцінки історичного руху й розвитку також оцінку історичних подій та історичних постатей, які співзвучний з цінностям та уявленням відповідного часу чи

відповідної групи людей. Цікаве припущення Ю. Малієнка, який підкреслює, що формування аксіологічної компетентності включає не лише знання та навички, а й особистісне ставлення учня. Завдяки емоційному забарвленню та викликаним почуттям відбувається глибше розуміння історичної епохи та подій [37, с. 53].

У сучасному освітньому середовищі аксіологічна компетентність є важливою складовою розвитку учнів. Вона передбачає усвідомлення цінностей, розвиток критичного мислення та вміння аналізувати історичні факти. Вивчення історії, зокрема, відіграє ключову роль у формуванні не лише знань, а й ціннісних орієнтацій учнів.

Аксіологія, як філософія вчення про цінності, може слугувати методологічною основою нової філософії освіти. Її мета полягає у введенні учасників навчального процесу у світ цінностей та наданні їм підтримки у виборі особистісно значущої системи ціннісних орієнтацій [23, с. 138].

Калюжна Т. виокремлює ціннісні орієнтації, як складову частини особистісної структури, котрі виконують регулюючу та направляючу функції, стимулюючи поведінку і діяльність людини. Порівняльний аналіз ціннісних орієнтацій з потребами, мотивами та установками в структурі особистості підкреслює їхню значущість і здатність інтегрувати ці особистісні характеристики [18, с. 116].

Вчені В. Власов та Н. Гупан, О. Пометун, розглядаючи поняття "аксіологічна компетентність", акцентують увагу не лише на вмінні оцінювати різні версії та думки про минулі історичні події, враховуючи, що деякі джерела можуть бути необ'єктивними. Вони також підкреслюють важливість уміння порівнювати та оцінювати факти й діяльність історичних осіб з точки зору загальнолюдських і національних цінностей, а також формувати власну позицію щодо суперечливих і чутливих питань історії [67, с. 131].

Дослідник Юрій Малієнко визначає аксіологічну компетентність як здатність формувати, висловлювати та захищати власну оцінку історичних фактів, життєдіяльності людей і важливих процесів епохи [25, с. 108].

Ще одним важливим елементом аксіологічної компетентності є цінності. Цінність визначається як позитивна або негативна значущість «об'єктів

довкілля» для індивіда, групи, класу чи суспільства в цілому. Вона формується на основі залучення цих об'єктів у сферу людської діяльності, інтересів, потреб і соціальних відносин. Саме цінності та формування ціннісного ставлення до світу і власної особи є основою змісту та спрямованості виховання. Знання є результатом абстрактного мислення, яке відокремлює істину від суб'єктивного, тоді як цінності виникають з емоційно-почуттєвого переживання, що відображає ставлення суб'єкта до об'єкта, співвідносячи його з власними потребами та враховуючи ймовірність їхнього задоволення [47, с. 195]

Освіта відіграє ключову роль у розвитку та формуванні сучасної духовної культури української нації. Вона також є ефективним інструментом для формування і поширення глобальних цінностей, а також сприяє знаходженню компромісів між традиційними національними цінностями та цінностями глобальної культури.

Освіта, маючи значний «аксіологічний потенціал», повинна бути оновлена відповідно до сучасних вимог суспільства. І. Степаненко підкреслює, що саме в освітній сфері формуються ключові компетентності особистості, зокрема аксіологічна. Для успішного розвитку освіти, за словами І. Степаненка, необхідна системна та всебічна аксіологізація, що передбачає впровадження нових освітньо-виховних стратегій, спрямованих на розвиток і формування аксіологічної компетентності особистості [43, с. 11].

О. Пометун визначає аксіологічну компетентність як сукупність таких груп вмінь: 1) порівнювати та оцінювати факти й дії історичних осіб з огляду на загальнолюдські та національні цінності; 2) виявляти інтереси, потреби та протиріччя в позиціях соціальних груп і окремих осіб, а також їхню роль в історичному процесі, тенденції та напрямки історичного розвитку; 3) оцінювати різні версії та думки про минулі історичні події, самостійно ідентифікувати себе та інших у контексті історичного процесу, що, в свою чергу, розкладається на конкретні навчально-історичні вміння [47, с. 194].

За міркуванням К. Баханової, знання, що входять до складу аксіологічної компетентності, охоплюють моральні та етичні цінності, а також їхню систему. Пропозиція Ю. Малієнко передбачає те, що потрібно класифікувати аксіологічні

знання за змістом освітнього матеріалу на три основні групи. Перша група включає знання про тенденцію розвитку соціуму, які відображають позицію поглядів школярів на значення історичних подій, явищ, процесів і динаміку конкретного історичного періоду, а також їх причини та наслідки для конкретних країн, епох, суспільств, а також для розвитку окремих держав і регіонів; до цієї групи також належать знання про конфлікти та способи їх подолання. Друга група охоплює знання про людину в контексті суспільного життя, які характеризують погляди учнів та їхнє особисте ставлення до різних аспектів життя людини в різні історичні епохи. Третя група знань стосується культури певної історичної епохи та її сенс для світової культури. Ці знання осягають культурологічні процеси і свідчать про розуміння учнями еволюції людства в духовній сфері, а також про роль церкви, яка відігравала значний вплив на життя людей у різні історичні періоди. [47 с. 193]

Отже, проаналізувавши теоретичні аспекти громадянської та аксіологічної компетентності, можна стверджувати, що розвиток цих важливих навичок у учнів є суттєвим кроком до поліпшення соціально-політичної ситуації в нашій країні. Виховання відповідальних громадян сприятиме зміцненню демократичної держави.

РОЗДІЛ 3. Методи і прийоми використання творчої спадщини С.

Параджанова в шкільному курсі історії України як засіб формування аксіологічної та громадянської компетентностей

Методика вивчення постаті Параджанова на уроках історії це не достатньо вивчена тематика котра потребує більшого дослідження, адже Сергій Параджанов важлива постать у вивченні історії України та культури, бо внесок його у кінематограф неоціненний. Отже виникає питання як на уроках ефективно і якісно використовувати методи навчання для якісного формування ключових історичних компетентностей.

Формування аксіологічної та громадянської компетентності на уроках історії це важлива річ котра вчителями повинна дотримуватись, і в сучасному становищі подій учні повинні розуміти значущість та важливість історичних подій факторів які відбулися в нашій історії, мають з високо піднятою головою цінувати, любити, захищати власну державу та робити її тільки кращою, адже за нашу батьківщину загину багато найкращих синів і дочок України та на жаль це і далі відбувається. Тож вчитель повинен виховувати і плекати аксіологічну і громадянську компетентність в учнів заради того щоб нове покоління розуміло вартість тієї держави в якій вони проживають. Отже аналізуючи про те як це зробити, потрібно перейти до практичних дій. В даному випадку постать Параджанова є цікавим прикладом, адже по національності він хоча й не був українцем, але в душі він кращий українець ніж дехто з співвітчизників і це доводить його діяльність.

Використання постаті Сергія Параджанова під час навчання потребує сучасних методик і практик педагогічної діяльності. Під час уроків потрібно враховувати сучасні методи до педагогічної діяльності в Україні та підписання угоди про асоціацію з Європейським Союзом, а також курс на євроінтеграцію, в українському законодавстві, зокрема в законах «Про освіту»[1].

«Про загальну середню освіту» зазначені подальші підходи: особисто-орієнтований, компетентнісний, громадянський, інноваційний, діяльнісний, інтегрований, котрі дотримуватися сучасні вчителі в навчально-виховному процесі. Дані підходи є важливими у навчальному процесі [2].

Теми пов'язані з Сергієм Параджановим охоплюють уроки з історії для 11 класу. Згідно з календарним плануванням, проводяться заняття на такі теми: «Дисидентство» та «Особливості розвитку культури» в рамках курсу «Історія України», а також «Розвиток театру й кіно» в курсі всесвітньої історії. Під час цих уроків учні знайомляться з життєписами видатних особистостей та їх творчими досягненнями в кінематографії режисера. Постать кінорежисера дає можливість використовувати міжпредметні зв'язки з українською літературою та всесвітньою історією для поглиблення знань, зокрема про розвиток кінематографії, так і внутрішньо предметні зв'язки на уроці, що стосуються культури незалежної України. Це допоможе покращити показ фільмів українського виробництва, які містять елементи народних традицій. Обговорюючи всесвітню історію на уроці культури, зокрема США та Франції, можна порівняти розвиток кіномистецтва в цих країнах із СРСР та розглянути постать Параджанов в контексті історії інших держав.

При формуванні громадянської компетентності учнів важливо зазначити, що, незважаючи на те, що українські землі були частиною СРСР, Параджанов у своїй режисерській діяльності сприяв збереженню культури України, історії та мови українського народу. Аргументом на підтримку твердження про суспільно-політичну активність видатного режисера є те, що він є представником шістдесятників — молодого творчого покоління, яке не задовольняла тоталітарна система, яка панувала в СРСР. Старшокласники можуть створити музейну експозицію, присвячену творчій спадщині Параджанова. Для розвитку аксіологічної компетентності можна учням одинадцятого класу написати домашнє есе на тему: «Трагедія та тріумф Сергія Параджанова.»

Перед вивченням творчості Параджанов вчителю варто ознайомити учнів з основними біографічними фактами з його життя. Це дає можливість проаналізувати, як формувався характер режисера, які фактори вплинули на вибір професії Параджанова, а також передумови і умови створення його робіт.

У процесі розповіді про біографію Сергія Параджанов доцільно використовувати метод сторітелінгу, який сприяє залученню уваги та мотивації учнів під час вивчення нової теми. Завдяки пасивному сторітелінгу, вчитель не

просто викладає ключові етапи біографії, а розповідає цікаві моменти з життя режисера від його імені. Наприклад: «Шановні одинадцятикласники, сьогодні я поділюся з вами своєю історією. Я народився у Тбілісі де мій батько володів декількома антикварними крамничками, але душа прагнула до української культури... Чи цікаво вам дізнатися, що сталося далі?». Такий підхід може зацікавити старшокласників завдяки інтригуючому сюжету [24, с. 163].

Загалом говорячи про сторітелінг він поділяється на класичний, цифровий та активний. Класичний сторітелінг передбачає що вчитель самостійно розповідає історію. У активному сторітелінгу педагог визначає основні елементи події, формулює її проблеми, цілі та завдання, а діти активно залучаються до створення історій. А цифровий сторітелінг передбачає розповідь вчителя з візуальним доповненням, а саме картинками презентаціями, скрайбінгом, відео, інфографікою [24, с. 163].

Двадцять перше століття, це час активного використання людьми соціальних мереж таких як наприклад Facebook, Twitter, Instagram, Tik-Tok, а також використання даних соцмереж молодим поколінням, варто використовувати власне соцмережі з навчальною метою. Учнім можна запропонувати на домашнє завдання створити сторінку Параджанова в соцмережі. У профілі слід вказати ключові біографічні дані режисера, його хобі та додати фотографії. Це завдання допоможе учням розвинути креативність та засвоїти новий матеріал[17, с. 16] [Додаток Д].

До прикладу зараз в Тік-Ток популярною є пісня «Вербовая дощечка», у виконанні дуже популярних серед молоді Schmalgauzen, цікавим я гадаю є те, що це народна пісня і вона звучить також у «Тінях забутих предків» і котру сам Параджанов наспівував, даний факт є корисним для використання на уроці адже це сприяє зацікавленості молоді до історії української культури, дозволяє учням зрозуміти тяглість розвитку українських звичаїв, а також зрозуміти велич української пісні.

У процесі впровадження особисто-орієнтованого підходу під час навчання важливо розробляти завдання для учнів, враховуючи їхні індивідуальні особливості та рівень знань. Наприклад, для учнів з високим рівнем знань можна

запропонувати створити таблицю, в якій буде проведено порівняння соцреалізму та поетичного кіно. Учням середнього рівня можна дати завдання розробити інтелект-карту, присвячену режисерським роботам Параджанова. А для учнів з нижчим рівнем знань рекомендуємо виписати тези про основні етапи життя цього видатного діяча культури [45, с. 4].

Особистісно-орієнтовані технології сприяють широкому та вільному педагогічному варіюванню, ґрунтуючись на знанні законів розвитку особистості. Ці технології створюють сприятливі умови для самовизначення вихованців. Це, в свою чергу, означає відкриття світу людських взаємин у всій їхній складності та суперечливості, а також виокремлення моделей взаємодії, які можуть призвести до успіху. Ставлячи в центр уваги особистість, яка прагне повною мірою реалізувати свої можливості, відкрита до нового досвіду та здатна робити усвідомлений і відповідальний вибір у різних життєвих ситуаціях, особистісно орієнтований підхід ключовим у вихованні має на меті розвиток у людини таких якостей, які допоможуть їй вирішувати різноманітні життєві проблеми. Цей підхід спрямований на формування особистості та її розвиток не за певними стандартами чи вимогами, а відповідно до природних здібностей кожної людини[45, с. 5-6].

Особистісно-орієнтоване виховання надає дитині право на свободу вибору ціннісної позиції, підкреслює цінність людського духу та життя в цілому, а також забезпечує можливість активного втілення цих цінностей. Це виховання формує установку на подолання дисгармонії в досвіді, поведінці, спілкуванні та діяльності. Таким чином, воно стверджує людину як найвищу цінність, навколо якої будуються всі інші суспільні пріоритети. Відповідно до цього підходу, добро стає сутнісним визначенням людини, а істина — лише інструментом для розвитку її духовності. Ключовим аспектом особистісно-орієнтованого виховання є впровадження принципів педагогіки співробітництва, що актуалізує нову професійну позицію вчителя в сучасній школі[45, с. 6].

Важливо також використовувати діяльнісний підхід, для якого вчитель може використовувати проектне навчання, задаючи відповідні теми, до прикладу: «Параджанов - режисер "найкращого українського кіно"», «Символіка

та міфологія у творчості Сергія Параджанова» та інші. Також окрім проекту можна використати такі методи цього підходу, як «Фішбоун», «Кола Вена», «Ромашки Блума», «цикл Демінга», «Мозковий штурм», «Мікрофон», «Дебати» [52, с. 32].

Проектна діяльність є надзвичайно важливим аспектом формування всебічно розвиненого учня, зокрема в контексті громадянськості. Реалізація проектів, які стосуються дослідження діяльності Сергія Параджанова, створення презентацій, документальних фільмів та виставок, сприяє розвитку творчих здібностей учнів і поглибленню їхніх знань з історії.

Проекти можуть охоплювати аналіз різних аспектів діяльності, таких як економічна діяльність, культура та політика. Метод проектів являє собою комплекс дослідницьких, графічних, пошукових, обчислювальних та інших видів робіт, які учні виконують під керівництвом вчителя з метою практичного вирішення конкретної проблеми. Проект відзначається практичною діяльністю, спрямованою на досягнення очікуваного результату, а сам проект є його кінцевим продуктом.

Метод проектів є активним методом навчання, який сприяє розвитку пізнавальних і творчих навичок учнів, а також формуванню критичного мислення і здатності самостійно здобувати знання та орієнтуватися в інформаційному просторі. При використанні цього методу важливо визначити завдання, яке має завершитися реальним і практично значущим результатом, що буде відображено певним чином. Метод проектів передбачає спільну діяльність учнів, включаючи як індивідуальну, так і колективну відповідальність. Це створює сприятливі умови для соціалізації особистості та підвищує активність учнів у навчальному процесі.

У проектному навчанні відбувається раціональне поєднання теоретичних знань і практичних дій для вирішення конкретних проблем. Використовується комплекс проблемних, дослідницьких та практичних методів, які завжди мають творчий характер. Ця технологія представляє один із можливих способів впровадження проблемного методу навчання. Коли вчитель формулює завдання, він визначає очікувані результати навчання та вихідні дані. Усі інші етапи

виконують учні: вони планують проміжні завдання, шукають шляхи їх вирішення, реалізують свої дії, порівнюють отримані результати з необхідними та коригують свою діяльність [21, с. 77].

Для ефективного навчального процесу слід застосовувати наочність та візуальні джерела. Метод наочності передбачає використання візуальних матеріалів, таких як фотоілюстрації, відеохроніки, карти, документи, різноманітні укази тощо. Застосування наочних засобів сприяє більш глибокому запам'ятовуванню знань, отриманих під час уроку. Наочність має потужний емоційний вплив, що забезпечує значний виховний ефект[70, с. 133-134].

Г. Яковенко виділяє такі види наочності:

- 1) Предметна – метод навчання, що базується на сприйнятті навчального матеріалу учнями;
- 2) Внутрішня – працює з уже сформованими образами в свідомості школяра для розвитку нових уявлень;
- 3) Образотворча – до цієї категорії належать живописні картини, фотографії, карикатури та портрети[70, с. 134].

Варто використовувати інфографіку як ефективний засіб візуалізації. Це допоможе краще запам'ятати біографію Сергія Параджанов. Під час створення інфографіки для домашнього завдання учні проводять пошук необхідної інформації. Основна мета цього графічного підходу полягає в покращенні подачі інформації, а також у сприянні розумінню та засвоєнню нових знань. Серед платформ, котрі можуть допомогти вихованцям у створенні інфографіки, можна виокремити наступні: Easel.ly, Piktochart, Visually, Venngage, Dipity, Draw.io, Spritesapp, Stat Planet, Infogram, Wordle, і звичайно ж найпопулярніша Canva яка може згодитись для створення як і інфографік та й не тільки. Також можна використовувати і створювати відеоінфографіки за допомогою: Moovly, PowToon, GoAnimate, After Effects, VistaCreate. У додатку Plotagon учні мають можливість створити короткий анімаційний фільм, вибираючи інтонації голосу та персонажів для відтворення однієї з подій з біографії Параджанова. Крім того, підліткам можна запропонувати ідею представити себе в образі історичного персонажа, та написати резюме від його імені. Завдяки цим методам учні

зможуть: 1) проаналізувати постать режисера як особистість з особистими хобі та бажаннями; 2) зрозуміти, як проходила робота над створенням його фільмів; 3) отримати цінні життєві уроки[64, с. 17-25].

Г. Фрейман і О. Пометун пропонують класифікацію методів навчання, ґрунтуючись на характері взаємодії між вчителем і учнем. Вони виділяють три основні категорії: активні, пасивні та інтерактивні методи[66, с. 109].

У пасивному методі навчання учні є об'єктами навчального процесу, по суті учні повинні слухати монолог вчителя практично ніяк не взаємодіяти з вчителем, та не виконують творчі завдання. Натомість, в активному методі вони стають суб'єктами навчання, активно залучаючись до уроку. Учні виконують різноманітні творчі завдання та взаємодіють з вчителем у діалозі. У цьому підході важливу роль відіграють творчі завдання, які сприяють розвитку креативного мислення. Наприклад до активних методів можна віднести: мозевий штурм, «урок суд», диспут, круглий стіл. До активних методів належать емпіричний, пошуковий, дослідницький та проблемний. Хоча активний метод передбачає більшу взаємодію між учнями та вчителем, на початку уроку все ж відбувається виклад матеріалу вчителем, після чого учні рефлексують над отриманою інформацією[27, с. 134].

Використання активних методів навчання сприяє ефективному засвоєнню матеріалу учнями, розвитку їх творчого мислення та здатності вирішувати конкретні проблеми. Ці методи створюють сприятливе середовище для навчальної діяльності, де учні можуть проявити свою креативність, аналізувати та розв'язувати складні завдання, працювати в команді, а також розвивати критичне мислення і комунікативні навички.

Активні методи навчання сприяють розвитку компетентностей, необхідних для успішної реалізації особистості в умовах сучасного суспільства. Застосування цих методів дозволяє досягати значних результатів і забезпечує формування як предметних, так і загальних компетентностей, що відповідає компетентнісно-орієнтованому підходу в освіті.

Для вивчення історії рекомендується застосовувати активні методи навчання, такі як ситуаційний метод, метод «круглого столу», а також рольові та

ділові ігри. Ці методи спрямовані на розвиток індивідуальності учня, поглиблення знань, активну участь у саморозвитку, формування професійних навичок та творчий підхід до вирішення конкретних проблем.

Інтерактивне навчання – це процес, у якому відбувається активна взаємодія між учнями та вчителем. У цьому форматі як учні, так і вчитель виступають суб'єктами навчання. Основним принципом інтерактивного навчання є те, що учні активно спілкуються між собою, а вчитель виконує роль керівника та модератора цієї взаємодії. Для організації такої взаємодії в навчальному процесі можна використовувати різні методи, такі як колективний, груповий та колективно-груповий. Інтерактивні методи надають учням значні можливості для самореалізації [27, с. 134].

Використання групової роботи на уроці є надзвичайно важливим, оскільки вона сприяє соціалізації учнів. Ця форма діяльності стимулює навчання, розвиває самостійність та вміння аргументувати і відстоювати власну думку [29, с. 146].

Групова робота готує школярів до активної участі в громадському житті, надаючи їм необхідні навички та знання. Учні вчаться працювати в командах, брати участь у громадських проектах, організовувати заходи та акції, що сприяє формуванню активної та відповідальної громадянської позиції. Також можна застосовувати роботу в парах. Цей формат дозволяє учням обмірковувати ідеї та ділитися думками з партнером, а згодом презентувати свої роздуми іншим. Використання такого підходу сприяє залученню дітей до вирішення завдань. Під час парної роботи можна виконувати вправи, які в інших умовах вимагали б більше часу.

Серед інтерактивних технологій особливе місце займають технології ситуативного моделювання. До них належать імітаційні ігри, судові та громадські слухання, а також рольові ігри, такі як «Драматизація». Наприклад, під час «судового слухання» клас можна поділити на адвокатів, суддів та сторону обвинувачення. Темою такого засідання може бути питання: «Чи є звинувачення радянської влади справедливим по відношенню до Параджанова?». Також можна провести гру, що інсценізує певну подію з життя Параджанова.

У процесі обговорення дискусійних тем можна використовувати такі технології, як «Дебати», «Дискусія» та «Нескінчений ланцюг». Для цих заходів можна поставити питання, наприклад: «Спадок Параджанова для Української культури». Завдяки цим дебатам учні матимуть можливість навчитися висловлювати та обґрунтовувати свої думки[68, с. 53-54].

Також доцільно застосовувати метод «Кожен вчить кожного», під час даного методу вчитель заздалегідь роздає старшокласникам аркуші з певною інформацією про Параджанова, зокрема про його внесок у кінематографію. Далі учні повинні опрацювати кожен свою частину матеріалу та поділитися отриманими знаннями з однокласниками. Цей метод може виявитися корисним у майбутньому, адже в сучасному світі важливо вміти представляти певну інформацію, продукт і тому подібне. Таким чином, учні матимуть можливість розвивати свої ораторські навички та здобувати цінні знання.

Також доцільний методом є «Ажурна пилка», мета якої полягає в опрацюванні великого обсягу інформації. У цьому контексті вчитель розділяє клас на «домашні» групи та експертів. Завдання учасників «домашньої групи» полягає в тому, щоб глибоко опанувати інформацію, яку вчитель надає заздалегідь. Це можуть бути окремі сторінки з книги, статті або посилання на відеоматеріали. Після вивчення відповідної літератури вони передають знання своїм однокласникам, таким чином навчаючи один одного. Експертна група, в свою чергу, слухає доповіді та надає свою оцінку і аналіз. До прикладу досліджуючи життєвий шлях Параджанова один учень розглядає юнацькі роки, другий учень про доросле життя і переслідування з боку влади, а третій учень розглядає його режисерську діяльність[68, с. 48-49].

Доцільно на уроках історії в школі використовувати метод «Два-чотири-всі разом». Цю технологію варто застосовувати для розвитку навичок групового спілкування, а також умінь переконувати і вести дискусії. Організація даного методу відбувається наступним чином учням дається запитання для обговорення, аналізу або дискусії гіпотетичної ситуації наприклад: «Як Параджанов використовував фольклор, міфи та національні традиції у своїх роботах?». Після того, пояснюється питання або факти, пов'язані з ситуацією,

учням надається 1-2 хвилини для індивідуального обдумування можливих відповідей або рішень. Далі учні об'єднуються у пари та обговорюють свої ідеї один з одним. Встановлюється час для висловлення думок кожного учасника та для спільного обговорення. Пари повинні досягти згоди щодо відповіді або рішення. Далі пари єднуються в чотири особи та продовжують обговорювати раніше досягнуті рішення стосовно поставленої проблеми. Як і в парах, спільне прийняття рішення є обов'язковим. Залежно від кількості учнів у класі, можна об'єднати четвірки в більші групи або перейти до колективного обговорення проблеми[69, с. 47].

Метод «Прес» слід використовувати після викладу нового матеріалу, щоб узагальнити отримані знання та навчити учнів брати участь у дискусіях. Вчитель має встановити правила для цього методу та повідомити учням про необхідність дотримання регламенту: виступати по черзі та чітко аргументувати свою позицію під час опитування, котре складається з чотирьох пунктів. Ось приклад фраз, які можуть допомогти учням висловити свої думки: «Я вважаю, що Параджанов...», пояснення «тому що він...», далі можуть йти додаткові аргументи «наприклад...», і на завершення висновок «таким чином...».

Також сучасним і доцільним є «Кейс-метод», ця технологія є корисною для аналізу різних ситуацій і життєвих випадків, таких як правові, історичні, моральні та інші, де перетинаються інтереси людей, їхні погляди та позиції. Учні можуть досліджувати ці ситуації індивідуально, в парах або групах, а також обговорювати їх у загальному колі. Для такого аналізу потрібен певний підхід і алгоритм. Технологія навчає учнів ставити запитання, розрізняти факти та думки, виявляти ключові та другорядні обставини, а також аналізувати інформацію та приймати рішення. Конкретні приклади ситуацій слугують учням основою для ідей та узагальнень, сприяють розвитку абстрактного мислення, демонструють людські почуття та емоції, зацікавлюють учнів і захоплюють їхню уяву. Вони допомагають зв'язати навчання з реальним життям і надають можливість застосувати знання на практиці[69, с. 51].

Щодо того як даний метод можна використати на уроці, можна підготувати проблемну ситуацію, дилему, випадок яку вчитель опрацьовує на уроці, на

приклад «Чи є творчість Параджанова прикладом спротиву за допомогою естетики?». Обов'язково повинні бути представлені дві конфліктуючі сторони, чийї позиції та інтереси суперечать одна одній. Важливо, щоб ситуація була викладена так, щоб зберігався баланс інтересів усіх учасників. Розмірковуючи над дилемами, учні отримують можливість глибше зрозуміти історичний контекст, сучасну соціальну та політичну ситуацію, а також свої власні цінності. Вони навчаються формулювати свою позицію, наводити обґрунтовані аргументи на її підтримку та усвідомлювати логіку і обґрунтування думок інших. Дилеми створюють умови для ускладнення мислення, не допускаючи крайнощів і зберігаючи повагу до різних точок зору [69, с. 52].

Ще одна технологія, відома як «Асоціативний куш», може бути використана на всіх етапах уроку, проте найефективніше – на етапі актуалізації знань. Суть цього методу є в тому, щоб через асоціативні зв'язки встановити взаємозв'язки між подіями чи характеристиками. У цьому випадку вчителю слід на центральній частині дошки або екрана написати прізвище «Параджанов». Після цього учні по черзі підходять і записують або усно озвучують свої асоціації з цією особистістю. Наприклад: «вірменин», «режисер» тощо[65, с. 26].

Для розвитку критичного мислення рекомендується використовувати метод «Акваріум». Група з приблизно шести учнів сідає в центрі класу, де вчитель ставить їм проблемне питання і надає 5 хвилин для обговорення. Після досягнення консенсусу група висловлює свою думку і повертається на свої місця. Наприкінці вчитель проводить опитування серед однокласників, запитуючи, чи погоджуються вони з висловлюваннями своїх колег, і робить відповідні висновки. До прикладу можна розглянути наступне питання: «Зображення української культури в фільмі «Тіні забутих предків»».

Ще одним методом для розвитку критичного мислення вартий уваги мозковий штурм. Даний метод у США завдяки Алексу Ф. Осборну, власнику рекламної компанії, який запровадив новий підхід до генерації ідей для своїх працівників. Основна мета «мозкового штурму» полягає в тому, щоб кожен учасник міг вільно висловлювати свої думки, не переживаючи за осуд інших. Ця техніка сприяє розвитку творчої активності учнів, швидкому вирішенню

проблем та знаходженню відповідей під час обговорень. Які ж питання можна використати під час уроку для цього методу? Наприклад можна дати питання: «Чому радянська влада арештувала режисера?»[44, с. 169].

Тренування учнів старших класів у висловленні власної думки є важливим завданням. Для цього можна використовувати метод «Займи позицію» під час обговорення дискусійних питань. Це допоможе учням усвідомити наявність різних точок зору та отримати нові знання. Вчитель ставить запитання, на яке учні можуть або погодитися, або висловити незгоду, після чого клас обґрунтовує свою позицію. Якщо є можливість, можна підготувати таблиці «Згоден» та «Проти» для зручності обговорення. До прикладу можна озвучити тезу: «Чи згодні ви з тим що творчість Параджанова є важлива для розвитку Української культури?».

Подібним методом до «Займи позицію» є метод «Зміни позицію» який також надає можливість обговорювати спірні питання з участю всіх учнів. Цей метод сприяє розумінню поглядів інших, а також розвитку навичок аргументації, активного слухання тощо. Щоб провести цей метод потрібно до заздалегідь підготуватись до обговорення та запропонуйте класу дискусійне питання наприклад «Чи можна вважати Сергія Параджанова митцем, який випередив свій час, чи його творчість була глибоко вкорінена в традиційній культурі?». Потім об'єднайте учнів спочатку в пари, а згодом у четвірки. Дайте завдання розподілити позиції з проблеми («так» чи «ні») між парами або зробіть це самостійно. Одна пара в четвірці повинна обґрунтовувати одну позицію, а інша - протилежну. Поясніть, що в четвірках кожна пара повинна представити своїм партнерам свою точку зору. Кожен учень відповідатиме за свою частину презентації, наприклад, обґрунтовуючи половину аргументів. Чітко оголосіть хронометраж: скільки часу виділяється на підготовку та на саму презентацію. Забезпечте достатньо часу для підготовки аргументів. Коли час на підготовку закінчиться, попросіть пари викласти свої точки зору один одному. Потім ви можете запропонувати парам помінятися позиціями та повторити процес, відведучи на це значно менше часу. Після цього дайте завдання всій четвірці вільно обговорити тему. Учні повинні висловлювати свої особисті думки. В

результаті обговорення четвірка повинна або дійти згоди, або зрозуміти, що їм бракує інформації. Заздалегідь визначте часові рамки для цієї вільної дискусії[69, с. 64-65].

Для активного залучення всіх учнів можна використати метод «Карусель» який передбачає Синхронне залучення всіх учасників до активної роботи з різними партнерами для обговорення дискусійних питань. Цю технологію використовують:

- для обговорення будь-якої актуальної проблеми з протилежних точок зору;
- для збору інформації з певної теми;
- для інтенсивної перевірки обсягу та глибини наявних знань (наприклад, термінів);
- для розвитку навичок аргументації власної позиції.

Цей метод проводиться наступним чином. Робляться два кола з стільців одне в центрі а інше з зовні, в внутрішньому колі учні сідають спиною до центру а в зовнішньому обличчям до центру, тобто до учнів, які сидять в центральному колі. Тобто кожен сидить навпроти один одного. Внутрішнє коло не рухається, а зовнішнє рухливе. За сигналом ведучого всі учасники переміщуються на один стілець вправо і опиняються перед новим партнером. Завдання полягає в тому, щоб пройти все коло, виконуючи поставлені завдання. Прикладом такого завдання може бути що учні в центральному колі матимуть запитання, а учні з зовнішнього повинні давати відповідь, якщо їм не виходить вони пересуваються назад по колу, питання не повинні повторюватись, тобто учнями в центру або дається перелік підготовлених запитань, або вони повинні придумати самостійно[69, с. 65-66].

На завершальному етапі уроку можна використати метод «Мікрофон». Хоча даний метод можна застосувати і на початкових етапах уроку. Цей метод реалізується наступним чином: учні по черзі передають мікрофон або предмет, що його символізує, і коротко відповідають на запитання, пов'язані з діяльністю режисера. Схожим способом можна використовувати і «Незакінчені речення». Наприклад, учні одинадцятого класу можуть завершити речення: «На сьогоднішньому занятті для мене стало відкриттям, що Параджанов...». Цей

метод часто використовується разом із "мікрофоном", що дозволяє більш детально працювати над формою вираження власних ідей та порівнювати їх з думками інших. Використання такої методики допомагає учасникам долати стереотипи, вільніше висловлювати свої думки з обговорюваних тем, а також розвивати навички короткого, але змістовного та переконливого висловлювання[69, с. 46].

Також можна організовувати «Прес-конференцію». Цей метод передбачає розподіл ролей між учасниками: інтерв'юером та доповідачем, який є експертом з заздалегідь обраної теми. Щоб створити в класі атмосферу прес-конференції, можна підготувати таблички з назвами для учнів, котрі виконуватимуть роль експертів, а для «журналістів» — бейджі з назвами видань, які вони представляють. Респондентами можуть бути кілька осіб: перший — спеціаліст з дитячих і юнацьких років Параджанов, другий — експерт з його режисерської кар'єри і так далі. Під час прес-конференції слід висвітлити всі важливі аспекти його життя, творчості та ролі в історії України[38, с. 17].

Особливості підготовки та проведення такого заходу дозволяють залучити майже всіх учнів класу. Учителю формує групи, кожна з яких отримує своє завдання. Для досягнення успіху важливо заздалегідь обрати «експертів» з різних галузей, які не лише володіють тематичною інформацією, але й можуть детально її викласти. Представники груп збирають, аналізують та відбирають інформацію за темою, в той час як інші займаються оформленням класу чи аудиторії. У цій ситуації доцільно контролювати підготовку «журналістських» запитань і, за потреби, провести консультації з учнями. Важливу роль відіграє ведучий, який має координувати хід прес-конференції або дискусії. Прес-конференція є імітацією реального суспільного досвіду. До прикладу прес-конференція може тематично бути підготовлена суто по фільмах Сергія Параджанова, або пов'язана з розвитком кіно в ХХ ст. [38, с. 17].

Взагалі використання кіно в навчальному процесі є хорошою практикою, адже це цікаво та пізнавально та вельми доречно прив'язувати постать вірменського режисера та й не тільки. Учні можна запропонувати переглянути

кінофільми режисера дома, і щоб вони занотували ключові ідеї, факти, або враження, та на уроці вчитель разом дітьми аналізує пройдений процес.

Також до цього можна додати RAFT-технологію. Учні формують таблицю з чотирма колонками. У першій колонці вони вказують назву фільму, над яким працював Параджанов, у другій – жанр, у третій – основний сюжет фільму, а в останній – особливості його створення.

Серед методів, які можна використовувати на уроці, виділяється «Діаграма Вена». Цей підхід допоможе учням проаналізувати режисерські роботи Параджанова, виявити їхні відмінні характеристики, шляхом малювання двох кіл котрі перетинаються, які створюють третє коло, в якому вони записуватимуть спільні риси. До прикладу можна взяти два фільми Параджанова і прописати спільні і відмінні риси, або поєднати діяльність до прикладу Параджанова з іншим українським режисером, чи порівняти риси кіно режисера з радянським кінематографом.

Також цікавим під час уроку є метод «Реставратор» він передбачає, що учні відтворюють пропущені слова в тексті. Наприклад, надаються уривки висловлювань режисера: «Найстрашніше — прогавити ...!», «...що хотів померти на Хоч би там як, а я їй багато чим Вона велика і друга моя».

Є чудовий метод вікторина це інтригуючий формат гри для позаурочних занять. Можна розділити клас на дві команди та виділити один тиждень на підготовку, попередньо ознайомивши учнів з правилами. Важливо пам'ятати, що вікторина не є контрольною роботою, а слугує методом зацікавлення учнів у вивченні нового матеріалу. Для заохочення переможців можна підготувати подарунки. Проведення вікторини сприятиме розвитку в учнів навичок пошуку, обробки інформації та прояву кмітливості[58, с. 197-198].

Також можна заохочувати створення та редагування відеороликів, присвячених біографії Сергія Параджанова. Цікавим проєктом стане реалізація в навчальному закладі ініціативи «Юні кінорежисери» або «Кінофестиваль «Кіно яке змінило історію»». У рамках цього проєкту, учні, розподілені педагогом на групи, матимуть можливість представити публіці власноруч створений анімаційний чи художній фільм, присвячений режисеру або окремому етапу його

життя і не тільки, наприклад, «Бекстейдж фільму «Тіні забутих предків»». Реалізація такого задуму позитивно вплине на бажання старшокласників у майбутньому займатися кінематографом, та розвине громадську компетентність через призму залучення до громадської діяльності під час реалізації проєкту, та додатково розвине цифрову компетентність[53, с. 3-4].

Наприкінці уроку можна запропонувати хронологічні задачі, щоб узагальнити знання, здобуті під час заняття, та покращити математичну компетентність учнів. Оволодіння цією навичкою допоможе підліткам розвивати логічне мислення і використовувати діаграми, графіки, конструкції та схеми при засвоєнні нової інформації. До прикладу можна дати дітям наступну задачу: «Скільки років минуло від народження Параджанова до виходу фільму «Тіні забутих предків» і т. д.

У час швидкого технологічного прогресу вчителям історії перш за все необхідно оволодіти навичками роботи з цифровими інструментами. Це дозволить їм підвищити цифрову компетентність своїх учнів. Правильне використання цифрових технологій, зокрема власних смартфонів та обладнання класів в освітніх закладах, забезпечить доступ до необхідної інформації. Важливим кроком у формуванні медіа-грамотності старшокласників стане навчання критичному ставленню до джерел інформації та перевірці її достовірності. Зокрема, про критичне мислення учні зможуть дізнатися на уроках громадянської освіти. Пошук інформації в вебмережі по тематиці пов'язаній з режисером дасть змогу здобувачам освіти на практиці здійснити пошукову та дослідницьку діяльність. Використання відеохостингу «YouTube» є доцільним, оскільки на ньому можна знайти відеоматеріали пов'язані з режисером, зокрема документальні фільми та інтерв'ю. Це також сприятиме розвитку компетентності в галузі інформаційно-комунікаційних технологій. Можна скористатися сервісом «Padlet», який дозволяє створювати мапу місць, де побував режисер, хронологічну стіну основних дат його життя, діаграми, портфоліо та інше. Також додатковими ресурсами для засвоєння нового матеріалу є платформи: «Dipity», «SlideShare», «Wordwall», «LearningAps», де можна створити хронологічну шкалу діяльності Параджанова. Для створення

презентацій «Canva» «PowerPoint» та для відео рекомендовано використовувати платформи, «CapCut» та «FlexClip» «InShot» «VN». Знання та вміння працювати з цими онлайн-інструментами допоможуть вчителям якісно підготуватися до уроків, а також сприятимуть учням у створенні власних проєктів.

Вельми цікавим елементом для уроку є Mind map або інтелект-карти- це спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем. Це також може розглядатися як зручна техніка альтернативного запису. Схеми використовуються для візуалізації, структуризації та класифікації інформації, а також як засіб для навчання, організації, вирішення завдань і ухвалення рішень. Дані логічні структури сприяють кращому запам'ятовуванню та допомагають краще зрозуміти логіку речей. Використання інтелект карт під час уроків історії є хорошою річчю, адже дає змогу зрозуміти значення та роль історії України та Параджанова для нас а це сприятиме формуванню аксіологічної та громадянської компетентності. Для створення інтелект-карт у навчальних цілях можна використовувати такі платформи: Mindomo, EdrawMind, Bubble, Wise Mapping, Canva та XMind. Старшокласникам можна задати на домашнє завдання те щоб вони зробили Інтелект карту по Параджанову, або під час уроку презентувати її[49, с. 73].

Одним із сучасних видів проектної діяльності в навчальних закладах є веб-квест, який сприяє розвитку інформаційних та пізнавальних компетентностей учнів. Під час реалізації веб-квесту вчитель надає посилання на освітній сайт, де учні можуть виконувати завдання. Наприклад, на українській платформі «Мій квест» або «Всеосвіта» історик формулює питання, що стосуються ролі Параджанова в історії українського кінематографу[63, с. 5] [Додаток Г]

Сьогоднішнім викликом є масова розробка штучного інтелекту фахівцями в галузі інформаційних технологій. В інтернеті з'явилося безліч платформ, які дозволяють використовувати ШІ для створення текстів, зображень, аудіо, презентацій та інших матеріалів. На уроках історії можна використовувати ресурси ШІ для вивчення постаті Сергія Параджанова, можливості ШІ є дуже широкими і цікавими. Наприклад можна використовувати ШІ для створення презентацій по Параджанову, Діти матимуть можливість внести свої корективи

після створення презентації за допомогою програми та представити фінальний результат вчителю, в даному випадку допоможуть такі платформи з ШІ: «Plus AI», «Beautiful AI», «Gamma», «Tome AI», «Slidebean», «Synthesia», «Simplified», «Sendsteps», «Kroma», «Fotor». Також з ШІ можна створювати панорамні зображення наприклад в програмі «Skybox AI» можна зробити для учнів панорамне фото «Будинок Параджанова», «Бекстейдж фільму «Тіні забутих предків» і т.п. Також можна завдяки ШІ генерувати будь які типи зображень Параджанова, наприклад це можна використати на мотиваційному етапі уроку, створити декілька фотографій режисера, і на кожній світлині Сергій Параджанов повинен мати якусь конкретну емоцію, до прикладу: сумний, веселий, добрий, злий Параджанов, і учні серед цих фотографій повинні вибрати до прикладу «Який сьогодні ти режисер?»[Додаток В]. Для генерації фото можна використати платформи: Runway ML, Haiper AI, Viggie AI, Pika, Genmo AI, Sora AI, Pictory, Ideogram AI, AutoDraw, DeepAI, Midjourney, Jasper Art, Adobe Firefly, Canva AI. Також можна використати ШІ для створення голосу Параджанова на платформі «AI Voice Generator». Одночасно з створенням голосу за допомогою ШІ, можна оживити фотографію режисера неначе він говорить на платформі «MyHeritage». Також популярними зараз є відео створенні завдяки з ШІ на тему «Один день із життя...», можна до прикладу так само створити відео «Один день зі зйомок «Тіні забутих предків». Додатково до цього можна використати ШІ для створення дискусій, наприклад можна використати ШІ для створення відео в якому Параджанов допустимо дискутує з якимось діячем про культуру чи політику.

Крім того вельми цікавим та сучасною технологією є VR та AR технології котрі можна використати в школі. Наприклад можна використати український портал museum-portal.com, котрий дає змогу якісно використати в навчальному процесі. До прикладу на цьому сайті є музей кінофільму «Тіні забутих предків» який дозволить учням провести віртуальний тур по будинку де знімався цей кінофільм та переглянути великий перелік світлин Параджанова та інших акторів котрі знімалися у фільмі відчувати атмосферу зйомок.[Додаток Г]

Для уроків історії варто також використовувати такі платформи: «Learningapps», де можна створювати інтерактивні завдання з історії; «Jigsaw Planet», на якій учні можуть скласти пазли; та «Childdevelop», що дозволяє розробляти вправи для інтелектуального розвитку. На платформі «Classtools» доступні інструменти для створення дидактичних ігор. Наприклад, у грі «Хронологія Турбо» учні можуть повторити роки виходу фільмів Параджанова. У генераторі кросвордів вони розробляють завдання один для одного та відгадують їх. Окрім цих ресурсів, для створення флеш-карт можна використовувати «Study Stack», «Flippity» та «Padlet» — інтерактивну дошку для організації кооперативної роботи. Для узагальнення та оцінювання знань, а також для самостійної роботи на цю тему, підійдуть «OnlineTestPad», «Kahoot» та «Quizizz».

Окрім того на уроках історії можна використовувати інтернет сайти. Наприклад дуже доречним є створення вчителем власного сайту вчителя історії на якому можна розміщувати корисну навчальну інформацію або методичні завдання. Можна розробити сайт про дисидентів та шістдесятників, та про кожного дисидента чи шістдесятника зробити сторіночку в сайті. І таким чином також можна створити про Параджанова де діти можуть ознайомитися фактами і діяльністю про нього, також можна прикріпити покликання на документальні фільми про Параджанова, або відеофрагменти з його фільмів.

Отже, проаналізувавши комплекс методологічних прийомів і методів, можна дійти висновку про те що слід знати та використовувати при вивченні постаті Сергія Параджанова та його творчої спадщини в навчальному закладі. На прикладі Параджанова під час уроків з історії України можна сформулювати ключові компетентності, такі як громадянська, аксіологічна та інші. Використання різноманітних інтерактивних методів допоможе вчителю активізувати розумову діяльність учнів, залучаючи їх до процесу засвоєння нового матеріалу. Серед таких методів варто відзначити «мозковий штурм», «Акваріум» та «Прес». При ознайомленні з творчою спадщиною митця рекомендується реалізація проєктів, проведення «Прес-конференцій» та за можливості, організація «Кінофестивалю». Застосування сучасних підходів до

навчання, таких як компетентнісний, особисто-орієнтований і діяльнісний, надасть вчителям можливість зацікавити молоде покоління та чітко висвітлити основні питання цієї теми для учнів одинадцятого класу.

Висновки

Дипломна робота присвячена життєвому шляху Сергія Параджанова та методам використання його спадщини на уроках. Аналізуючи його діяльність і вплив на суспільство, можна визначити значущість його внеску у формування громадянської та аксіологічної компетентності. Життєвий шлях Сергія Параджанова став символом сміливості та відваги, які проявлялися в його протистоянні системі пригнічення та несправедливості.

Ознайомившись з науковою літературою, можна відзначити, що в українській історіографії існує значна кількість досліджень, які комплексно аналізують питання громадянської та аксіологічної компетентності. Серед науковців, що вивчали цю тему, варто згадати Пометун О. І, а також Яковенко Г.Г.,Побєдаш І. В., Федчиняк А. О., Мороз П. В., Степанова Н. М., Кучер О. А., Ремех Т. О., Жадан І. В., Листопад О. А., Калюжна Т.Г., Степаненко І. В., Угрин Л. Я., Щурко О. М.. та інших. У працях Т. Мацейків розглядає засоби розвитку громадянської компетентності на уроках історії.

Внаслідок проведеного дослідження можна дійти висновку що Сергій Параджанов був не просто пересічною людиною в історії України. Походив режисер з звичайної вірменської родини, батько якого володів антикварним магазином. Він, з дитинства відзначаючись допитливістю та незвичайною ерудицією, знав багато і цікавився всім, що його оточувало. Одного разу його увагу привернула Україна. Значна частина його творчості була створена саме в УРСР, а мальовничі краєвиди назавжди залишилися в пам'яті вірменського генія.

Сергій Параджанов безсумнівно є однією з ключових постатей в українському кіномистецтві. Його оригінальний та новаторський підхід до кіно, а також розуміння його сутності, кардинально змінили уявлення про режисерську діяльність і зробили вірменського митця одним із найвідоміших художників свого часу. Параджанов любив Україну, зняв тут свої найуспішніші роботи та захоплювався волелюбним народом з його унікальною історією та традиціями. Можливо, саме етнографічний аспект так приваблював режисера.

Особливої уваги заслуговує фільм «Тіні забутих предків», який справедливо вважається вершиною творчої майстерності режисера. Поглибивши дослідження

особливостей постановки та міфологічних елементів цієї картини, ми дійшли висновку про її унікальність і новаторство. До Параджанова жоден режисер не проникав так глибоко в культурний контекст, не жертвував своїм часом і здоров'ям, працюючи без вихідних. Звісно, кінцевий результат виправдав усі ці жертви. Варто зазначити, що в контексті українського авангарду Сергій Параджанов і його роботи стоять поряд із такими визнаними майстрами, як О. Довженко та К. Муратова. Вірменський режисер глибоко відчував українську культуру і щиро відображав її на екрані. Таким чином, фільм приніс творцям не лише світове визнання, але й створив безліч викликів.

У результаті проведеного дослідження можна дійти висновку, що громадянська та аксіологічна компетентність є одними з найважливіших ключових компетенцій, котрі необхідно формувати у молодого покоління в українських навчальних закладах. Громадянська компетентність охоплює знання, вміння, навички, емоційно-ціннісні орієнтації та погляди учнів, що сприяють їхньому розумінню власного місця в суспільстві, відповідальності за державу та усвідомленню приналежності до країни. Аксіологічна ж компетентність передбачає здатність формувати, висловлювати та обґрунтовувати власну оцінку історичних подій, діяльності людей і значущих процесів епохи. Ці ключові компетентності надзвичайно важливі для формування свідомих громадян України.

Для формування громадянської компетентності на прикладі Сергія Параджанова, важливо на уроках історії дотримуватися особистісно орієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходів. У процесі розвитку ключових компетентностей, затверджених законодавством України та Європейською Радою, доцільно використовувати різноманітні інтерактивні технології, такі як «Мозковий штурм», метод «ПРЕС», «Акваріум», «Дебати» та інші. Завдяки різноманітним методологічним підходам, методам та сучасним інформаційним технологіям, на онлайн-платформах можна створювати інтерактивні ігри, навчальні тести, веб-квести та інтелект-карти за допомогою Mindomo і Canva. Також існують різні інтернет-платформи, такі як «Learningapps» та «Childdevelop», які дозволяють розробляти інтерактивні

завдання. Для створення флеш-карт рекомендуємо використовувати «Padlet» та «Flippity». Для покращення передачі інформації учням варто застосовувати метод сторітелінгу та створювати онлайн-книги. Урізноманітнення наведених методик сприятиме кращому засвоєнню нового матеріалу.

Отже, проаналізувавши життєвий і творчий шлях Сергія Параджанова, а також формування громадянської та аксіологічної компетентності на його прикладі, ми дійшли висновку, що ця постать є яскравим прикладом того, як, незважаючи на обмеження у культурній діяльності в УРСР на той час, режисер залишався вірним своїм політичним переконанням і любові до українського народу, його історії та культурної спадщини. Крім того, для сучасних і майбутніх представників кінематографу важливою є його здатність робити значний внесок в українську культуру, незважаючи на політичні реалії та обмеження, які накладалися відповідними органами на сюжети та зміст фільмів за його життя.

Підсумовуючи вищезазначене, варто підкреслити новаторський дух, оригінальність, сміливість і людяність Сергія Параджанова. Він є справжнім скарбом світового кіномистецтва, глибоким знавцем людської душі, який прагнув зрозуміти і себе. Його плідна кар'єра подарувала глядачам безліч визнаних фільмів, а боротьба з радянською владою стала прикладом вільної людини, яка не відступає від своїх принципів і завжди йде до кінця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Нормативно-правові документи

1. Закон України “Про освіту”: затверджений указом Президента України № 2145-VIII від 05.09.2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/ed20170905#Text> (дата звернення: 13.02.2025).
2. Закон України “Про повну загальну середню освіту” затверджений указом Президента України № 463-IX від 16.01.2020 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. №31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 13.02.2025).
3. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. 2018. 10 с.

II. Опубліковані джерела

4. Сергій Параджанов. Злет, трагедія, вічність : твори, листи, док. архівів, спогади, ст., фот. упоряд.: Р. М. Корогодський, С. І. Щербатюк. Київ: Спалах, 1994. 277, 1 с., 40 арк. фот., мал. : іл.

III. Монографії та статті

5. 10 фактів про легендарний фільм «Тіні забутих предків». URL: <https://ridna.ua/2015/09/10-faktiv-pro-lehendarnyj-film-tini-zabutyh-predkiv/> (дата звернення 14.02.2025)
6. 100 років з дня народження Сергія Параджанова: біографічні факти, які ви могли не знати про легендарного режисера. URL: <https://suspilne.media/culture/656318-100-rokiv-z-dna-narodzenna-sergia-paradzanova-biografichni-fakti-aki-vi-mogli-ne-znati-pro-legendarnogo-reziseru/> (дата звернення 10.05. 2025)
7. 101 рік від дня народження Сергія Параджанова: згадуємо легенду кіно. URL: <https://glavcom.ua/country/culture/100-rokiv-vid-dnja-narodzhennja-serhija-paradzhanova-zhadujemo-lehendu-kino-979227.html> (дата звернення 10.05.2025)
8. Брайченко, Ф., Іванов, С. Невідомі матеріали про Сергія Параджанова. Кореспондент *"Кіно-Театру"*. *Кіно-Театр*. 1996. № 5. С. 6–7.
9. Брюховецька О. Від шахтаря до поета: "Квітка на камені" Сергія Параджанова в контексті культурного коду "відлиги". *Студії мистецтвознавчі*. 2016. № 3. С. 9–22.

10. Брюховецька, Л. Не екранізація, а імпровізація. «Intermezzo»: нездійснений задум Сергія Параджанова . *Кіно-Театр*. 2021. № 6. С. 41-43.
11. Від заборони радянської влади до світового шедевра кінематографу: історія створення фільму "Колір граната" Сергія Параджанова. URL: <https://hromadske.ua/lifestyle/231466-vid-zaborony-radianskoyi-vlady-do-svitovoho-shedevra-kinematohrafu-istoriia-stvorennia-filmu-kolir-hranata-serhiia-paradzanova> (дата звернення 07.05.2025)
12. Влада намагалася довести громадськості, що Параджанов - кримінальний злочинець - дослідник. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/na-pulsi-analizuemo-holovne-na-hromadskomu-radio/vlada-namahalasia-dovesty-hromadskosti-shcho-paradzhhanov-kryminalnyy-zlochynets-doslidnyk/amp> (дата звернення 08.05.2025)
13. Власенко О. М. Зміст та структура громадянської компетентності випускника закладу середньої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 62. С. 94–98.
14. Демещенко В. Творчість Сергія Параджанова в контексті української культури ХХ століття. *Культурологічна думка*. 2017. № 11. С. 78-88.
15. Жадан І. В. Громадянська компетентність: соціальні очікування та реалії. Київ: *Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної соціальної та політичної психології*. 2021. 105 с.
16. Зубавіна, І. Б. Кінематограф незалежної України: тенденції, фільми, постаті: монографія. Академія мистецтв України; Інститут проблем сучасного мистецтва. Київ: Фенікс, 2007. 296 с.
17. Івашнюва С. В. Використання соціальних сервісів та соціальних мереж в освіті. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. 2012. № 2. С. 15 – 17.
18. Калюжна Т.Г. Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти: монографія. за наук. ред. О.В. Уваркіної. К.: *Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова*, 2012. 128 с.
19. Канівець А. О. "Не наш" Параджанов: кінорежисер у західному кінознавстві. *Кіно-Театр*. 2024. № 1. С. 20-23.

20. Капелюшний, В. П., Конта, Р. М., Ховайба, Н. Г. Українське поетичне кіно Сергія Параджанова: радянська історіографія. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. № 2. С. 300–304.
21. Косович, О. Проектна діяльність як одна з форм інноваційних методичних технологій навчання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. – Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2011. Вип. 22. С. 76–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2011_22_28.
22. Кучер О. Стан проблеми формування громадянської компетентності старшокласників у масовій практиці навчання. *Імідж сучасного педагога*. 2014. № 3. С. 60–62.
23. Листопад, О. А. Аксиологічний і культурологічний підхід до процесу становлення творчої особистості в освіті. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. – Серія: Педагогічні науки. 2013. Вип. 110. С. 137–140.
24. Мазурок М. В. Саприкіна О. П. Сторітелінг як ефективний інструмент формування комунікативної компетентності здобувачів освіти Нової української школи. *Молодь і ринок*. 2022. № 1 (199). С. 160–165.
25. Малієнко Ю. Формування емоційно-оціночних суджень учнів на уроках всесвітньої історії. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2010. № 34. С. 107–114.
26. Марченко С. Сергій Параджанов: перше десятиліття на Київській кіностудії («Андрієш» 1954, «Перший парубок» 1958). *Кіно-Театр*. 2024. № 1. С. 2–4.
27. Мацейків Т. І. Шляхи, форми та методи формування громадянської компетентності учнів ліцею на уроках історії України. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2020. № 75. С. 132–136.
28. Морозов, Ю. Художні особливості сценаріїв Сергія Параджанова. *Кіно-Театр*. 2024. № 1. С. 6–8
29. Надольська О. А. Групова робота на уроках історії як засіб соціалізації учнівської молоді. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 1(45). С. 144–151
30. Овчарук, О. В. Характеристики освіти для демократичного громадянства: європейський контекст. *Постметодика*. 2013. № 3. С. 48–54.

- 31.Параджанов Сергій Йосипович URL: <https://stus.center/p/paradzhanov-sergii-iosipovich-75389> (дата звернення 14.02.2025)
- 32.Паска Б. В. Січневий погром українського дисидентського руху 1972 р.: до питання про хронологію і масштаби. Актуальні питання гуманітарних наук. 2022. Вип. 52, ч. 3. С. 14–20.
- 33.Петрова, О. М. Сергій Параджанов як "граюча людина" в контексті мистецтва трансавангарду. Наукові записки НаУКМА. 1999. Т. 9, ч. 1: Спеціальний випуск. С. 209–211. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cc79c903-5de4-4e0e-a6a8-54552309e6c7/content>
- 34.Побєдаш, І. В. Сутнісна характеристика громадянської компетентності в науковій літературі. Вісник.Серія: Педагогічні науки. 2016.№ 137. С. 275–279. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/VchdpuP_2016_137_68.pdf
- 35.Пометун О. І. Реалізація компетентнісного і діяльнісного підходів у сучасному підручнику історії. Український педагогічний журнал. 2015. № 2. С. 146-157.
- 36.Ремех Т. О. Сутність і структура громадянської компетентності учня нової української школи. Український педагогічний журнал. 2018. № 2. С. 34–41.
- 37.Рудічева Н. К. Формування аксіологічної компетентності як психолого-педагогічна проблема. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.2023. № 4. С. 51-59.
- 38.Санковська І. Прес-конференція в школі. Методика проведення та реалізація. Креативна педагогіка. 2018. № 8 (784). С. 17–23
- 39.Сергій Параджанов - Знамениті, великі, геніальні люди. Найцікавіше про них! URL:<http://100v.com.ua/uk/Sergiy-Paradzhanov-person> (дата звернення 14.05.2025)
- 40.Сергій Параджанов (Саркіс Параджанян) – український націоналіст вірменського походження. URL: <https://nova.net.ua/serhii-paradzhanov-sarkis-paradzhanian-ukrainskyi-natsionalist-virmenskoho-pokhodzhennia/> (дата звернення 14.02.2025)
- 41.Сергій Параджанов і Україна. Збірник статей і документів. Упорядник і редактор Л. І. Брюховецька. К.: Редакція журналу «Кіно-Театр», Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2014. С. 182.

- 42.Симоненко, Є. А. Сергій Параджанов: особистість проти системи. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2021.Т. 13, вип. 2. С. 59–62.
- 43.Степаненко І. В. Формування комунікативної прагматичної аксіологічної компетентності як фактор подолання ціннісних розколів в Україні: стратегічні орієнтири освіти для демократизації суспільства. *Постметодика*. 2013. № 5. С. 10-15.
- 44.Телемуха С. Б. Мозковий штурм як метод реалізації інтерактивного навчання. *Український науково-медичний молодіжний журнал*. 2014. № 1 (79). С. 169 –171.
- 45.Топка О. А. Особистісно-орієнтований підхід як чинник удосконалення управління процесом виховання в загальноосвітньому навчальному закладі. 2012. 9 с. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/63.pdf
- 46.Угрин Л. Я., Щурко О. М. Громадянська компетентність в умовах сучасної демократії. *Політикус*. 2021. № 6. С. 73–78.
- 47.Федчиняк, А. О. Структура аксіологічної компетентності в шкільній історичній освіті. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 1(27). С. 190–198.
48. Формування громадянської компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів у відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів/ упоряд.: Н. Степанова. Черкаси: Видавництво Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічної працівників Черкаського обласної ради. 2014. 44 с.
- 49.Шмига С. А. Богданович Л. М. Використання інтелектуальних карт у плануванні та організації освітнього процесу. *Вісник Науковометодичного центру навчальних закладів сфери цивільного захисту*. 2018. № 29. С. 73–75.
50. Як дивитися “Тіні забутих предків” Сергія Параджанова. URL: https://pustoproject.wordpress.com/2019/05/03/yak_dyvytysya_tini_zabutykh_predki_v_paradzanova/ (дата звернення 14.02.2025)
- 51.Ямборко, О. Параджанов як художник: культура образу колажів і фільмів пізнього періоду. *Кіно-Театр*. 2024. № 1. С. 23–24, 47.

IV. Матеріали конференцій

52. Гура Т., Рома О. Діяльнісний підхід у базовій середній освіті: від педагогічної теорії до освітянської практики. *Нова українська школа у базовій середній освіті: впроваджені кроки Запорізької області. Запоріжжя : ЗОШПО, 2022. С. 26–40.*
53. Ілійчук Л. В. Цифрова компетентність як важливий компонент професійної компетентності сучасного вчителя. *Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи» (12-18 травня 2020 року). Запоріжжя, 2020. 5 с.*
54. Мороз П. Історична предметна компетентність учнів старшої школи: визначення та складники. *Міжнародна науково-практична конференція «Реалізація компетентнісно орієнтованого навчання в освіті: теоретичний і практичний аспекти».* Київ, 2019. С. 211–214
55. Мороз, І. М. Сергій Параджанов – невизнаний геній ХХ століття. *Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки (Житомир, 2014 р.)* Житомирський державний технологічний університет. – Т. 2. – С. 432–433.
56. Попович І. В. Роль соціальних очікувань особистості у формуванні громадянських компетентностей. Актуальні питання формування та розвитку громадянських компетентностей в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю «Розвиток громадянських компетентностей в Україні» (Київ, 17–18 берез. 2016 р.) за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, Н. Г. Протасової, Ю. О. Молчанової. К. : НАДУ, 2016. С. 227–231.
57. Талімончук, Ю. Т., Кінд-Войтюк, Н. В. «Ніщо не вбиває митця» або життєвий і творчий шлях Сергія Параджанова. *Наука та освіта в епоху нових викликів та можливостей: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (13 січня 2024 р., м. Житомир). Міжнародний гуманітарний дослідницький центр. Житомир: Research Europe, 2024. С. 67–70.*
58. Целуйко Н. М. Вікторина - перспективна форма інтелектуальної гри. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. «Методика викладання природничих дисциплін у вищій школі». XVIII Каришинські читання (Полтава, 26-27 травня 2011 р.).* Полтава: Астрія, 2011. С. 197–198.

V.Словники та енциклопедії

- 59.Гончаренко С. Український педагогічний словник / Голов. ред. С. Головка. Київ: Либідь, 1997. 373, [1] с.
- 60.Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. – Т. 2 / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. – К. : Аконіт, 2000. 912 с.
- 61.Параджанов Сергій Йосипович. *Енциклопедія сучасної України*. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2025. Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-887082>
- 62.Тримбач С. В. Параджанов Сергій Йосипович. *Енциклопедія історії України*. К. : Інститут історії України НАН України, 2023. Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Paradzhanov_S

VI. Підручники, посібники та методичні матеріали

- 63.Агафонова О. О. Web-квест як засіб формування інформаційної компетентності на уроках математики та в позакласній роботі: навчальний посібник. Житомир, 2019. 39 с.
- 64.Кондратюк С. Ю. Інфографіка як засіб візуалізації навчального процесу: навчально-методичний посібник. Черкаси, 2018. 16 с.
- 65.Лякішева А. В., Вітюк В. В., Кашуб'як І. О. Кейсбук методів і прийомів технології розвитку критичного мислення в Новій українській школі: навчально-методичний посібник. Луцьк: ФОП Іванюк В. П., 2022. 116 с.
- 66.Пометун О. І, Фрейман Г.Методика навчання історії в школі. – К.: Генеза, 2006. – 328 с.
- 67.Пометун О. І. Гупан Н. М. Власов В. С. Компетентісно орієнтована методика навчання історії в основній школі: методичний посібник. Київ: Конві Прінт, 2018. 208 с.
- 68.Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: методичний посібник. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.
- 69.Пометун О. І., Побірченко Н. С., Коберник Г. І., Комар О. А., Торчинська Т. А. Інтерактивні технології: теорія та методика: посібник для викладачів. Умань-Київ, 2008. 94 с.

- 70.Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник.
Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

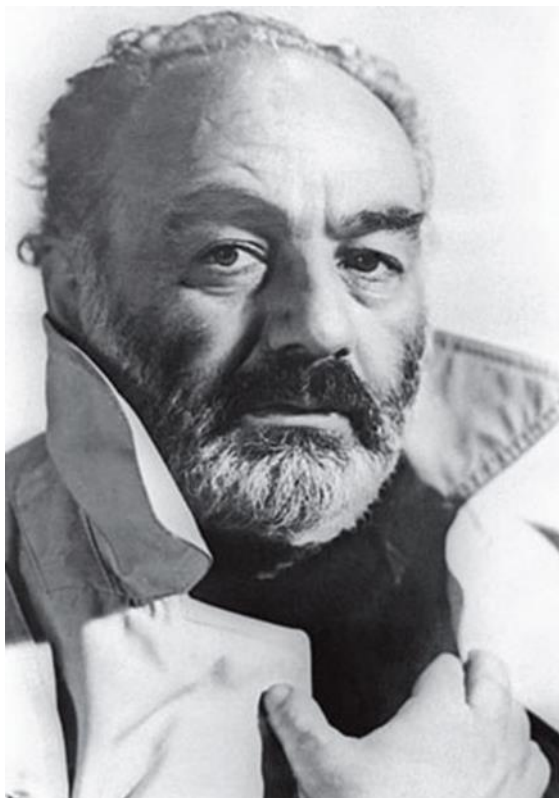
VII. Кваліфікаційні роботи

- 71.Кучер О. А. Формування громадянської компетентності учнів профільних класів засобами варіативних суспільствознавчих предметів : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 Теорія та методика навчання (історія та суспільствознавчі дисципліни). Київ, 2014. 252 с.
- 72.Симоненко Є. А. Сергій Параджанов: погляд кінорежисера на історичні традиції українського народу : магістерська робота; ДонНУ імені Василя Стуса. Вінниця, 2021. 88 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Параджанов Сергій Йосипович

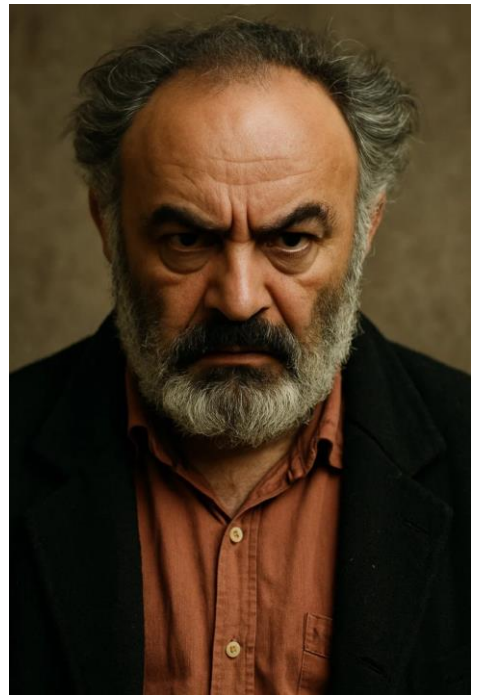
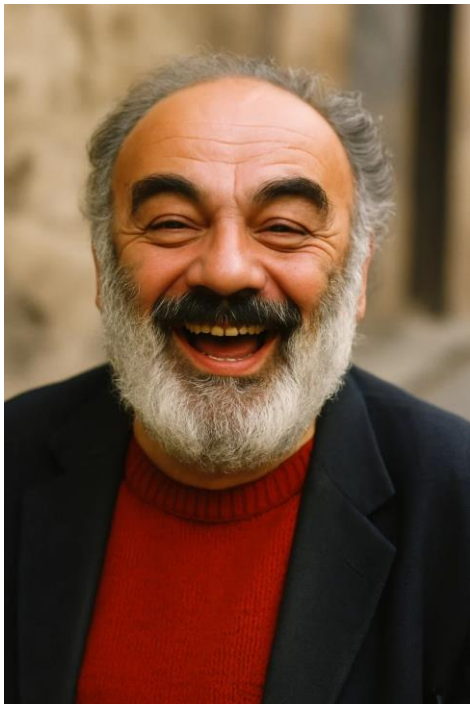
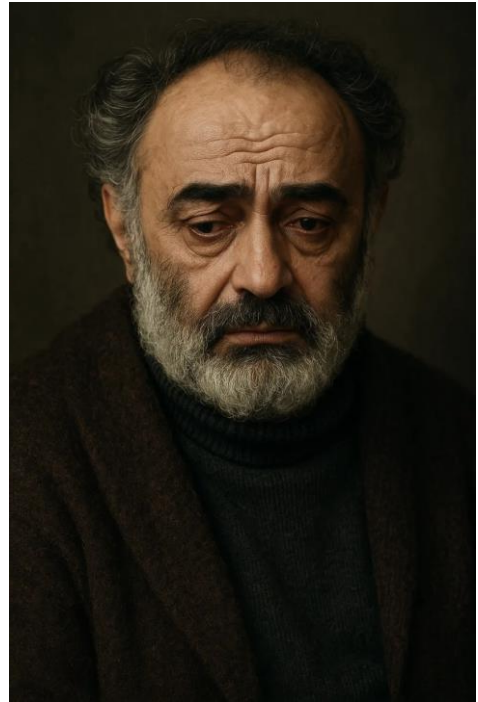
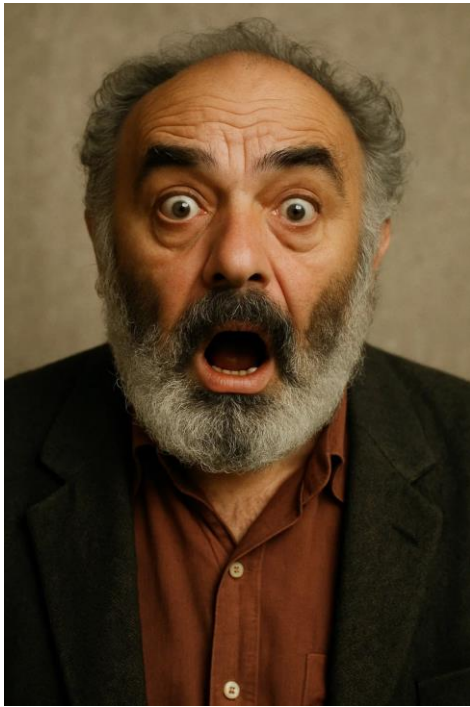
Джерело: <https://www.wikiart.org/uk/paradzhanov-sergiy-yosipovich> (дата
звернення 01.06.2025)

Сергій Параджанов

Джерело: <https://vogue.ua/article/culture/kino/kak-sergey-paradzhanov-povliyal-na-sovremennuyu-pop-kulturu-43227.html>

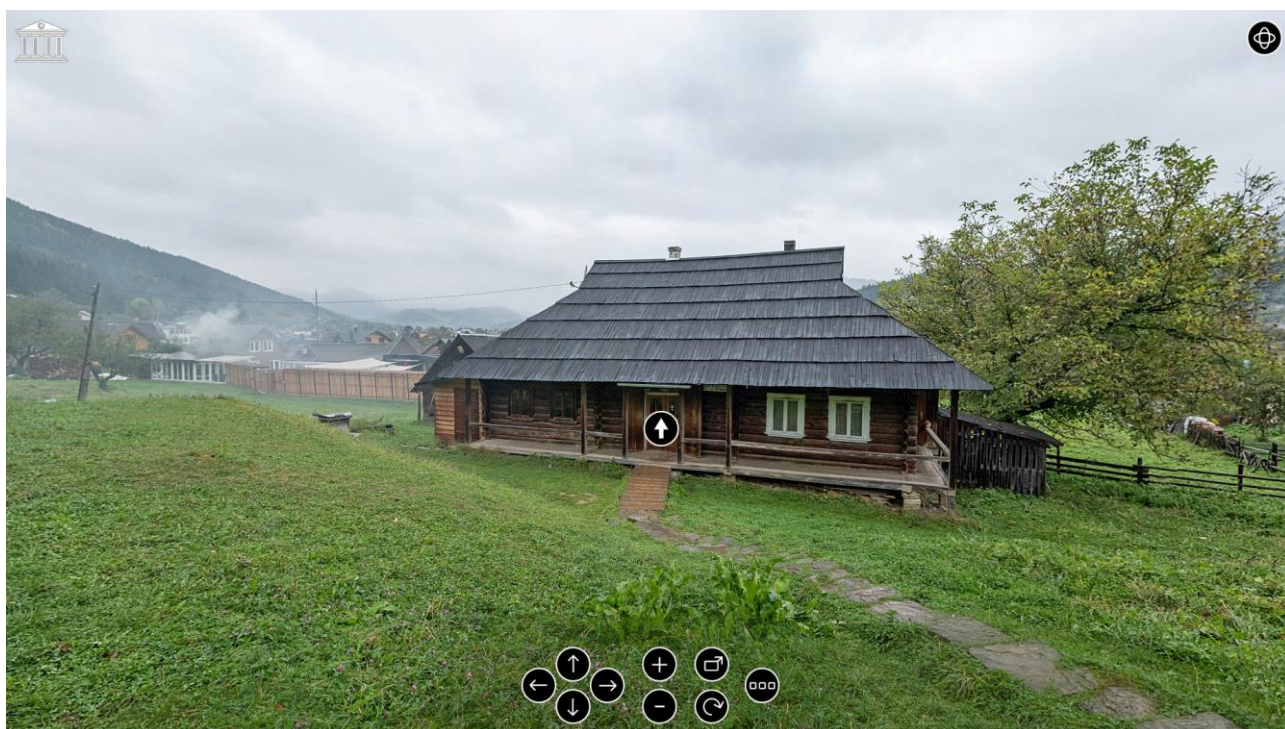
Який ти сьогодні режисер?

Джерело: Емоції Параджанова

<https://sora.chatgpt.com/onboarding> (дата звернення 01.06.2025)

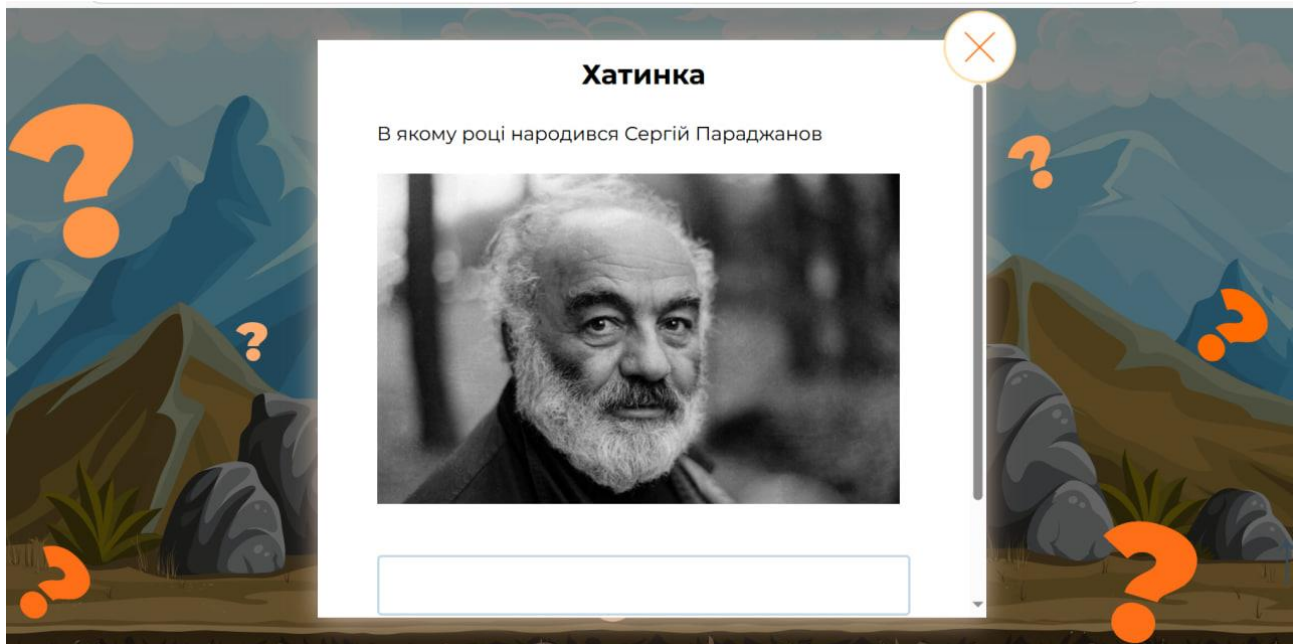
Музей кінофільму «Тіні забутих предків»

Джерело: [Музей кінофільму «Тіні забутих предків»](#) | [Музейний Портал](#)

(дата звернення 01.06.2025)

Веб-квест: Сергій Параджанов

Джерело: власна розробка авторки дипломної роботи

<https://vseosvita.ua/webquest/start/gjtwf268> (дата звернення 09.06.2025)

Сторінка в соцмережі Instagram

paradzhanov_vision ▾ ● @ + ≡

Сергій Параджанов

3 3 0
дописи читачі за ким стежить користувач

Редагувати

Поширити профіль

Джерело: власна розробка авторки дипломної роботи

[https://www.instagram.com/paradzhanov_vision/profilecard/?igsh=ZW04azB6e](https://www.instagram.com/paradzhanov_vision/profilecard/?igsh=ZW04azB6eHh3bWwy)

[Hh3bWwy](https://www.instagram.com/paradzhanov_vision/profilecard/?igsh=ZW04azB6eHh3bWwy) (дата звернення 03.06.2025)

План конспект з предмета «Історія України»

Урок: 18

Клас 11

Тема: *Сергій Параджанов — митець, який випередив час*

Мета:

Навчальна:

- ознайомити студентів з біографією Сергія Параджанова, ключовими етапами його творчої діяльності /інформаційна
- визначити основні теми, стилістичні риси та художні прийоми у фільмах Параджанова /інформаційна, аксіологічна
- пояснити культурно-історичний контекст, у якому працював режисер /інформаційна

Розвивальна:

- розвивати вміння аналізувати та порівнювати історичні факти / логічна
- розвивати хронологічну компетентність (на основі дат вивчених під час заняття (метод «Реставратор»))/ хронологічна
- формувати вміння визначати вплив історичних подій на життя людей/ логічна
- формувати вміння характеризувати історичну постать/ логічна
- розвивати навички роботи з джерелами (на основі завдання робота з документами)/ інформаційна, логічна
- розвивати творчість на основі інформації про культурні елементи фільму «Тіні забутих предків» /інформаційна, культурна
- розвивати навички роботи з логіко-структурними схемами (на основі створення інтелект-карти та інфографіки) / логічна, інформаційна

Виховна:

- виховувати повагу до національної та світової культури (на основі інформації по темі « *Сергій Параджанов — митець, який випередив час*»)/ інформаційна, аксіологічна
- розвиток духовності й творчого мислення (на основі інформації по темі « *Сергій Параджанов — митець, який випередив час*»)/аксіологічна, творча
- виховання громадянської свідомості (на основі інформації про громадську позицію Сергія Параджанова) / громадянська
- формувати критичне мислення (на основі методу «Мозковий штурм») /логічна

- формувати комунікативну компетентність шляхом усних відповідей, міркувань (на основі методу «Ажурна пилка», метод «Фішбоун») /мовленнєва, інформаційна
- виховувати інтерес до історії (на основі інформації про Сергія Параджанова (метод «Реставратор»)) /аксіологічна
- виховувати почуття поваги до історії України(на основі інформації про Сергія Параджанова) /аксіологічна
- виховувати шанобливе ставлення до кіномистецтва (на основі методу «Ажурна пилка», метод «Мозковий штурм») /аксіологічна
- виховувати вміння працювати в колективі (на основі методу «Ажурна пилка») /комунікативна, логічна

Тип уроку: Практичне заняття

Обладнання: підручник, роздатковий матеріал.

Основні дати:

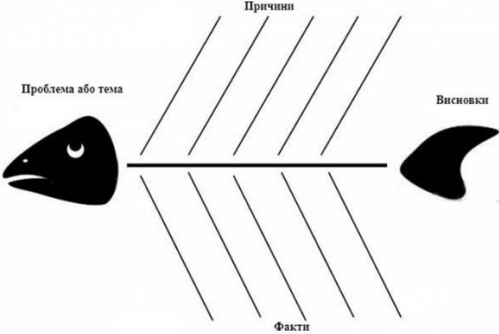
- 9 січня 1924 р. – день народження Сергія Параджанова;
- 1942-1945 рр. – навчання в Тбіліській консерваторії;
- 4 вересня 1965 р. – прем'єра фільму «Тіні забутих предків» в кінотеатрі Україна;
- 1973 р. – арешт Параджанова.
- 20 липня 1990 р. – смерть Сергія Параджанова

План уроку

Доза часу	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки
3 хв	I. Організаційний	Взаємне привітання. Перевірка готовності учнів до уроку. Організація уваги учнів: побажання гарного настрою, цікавої роботи, нових знань та відкриттів. Роздача матеріалу із завданнями 		

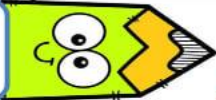
1 хв	II. Мотиваційний Етап		Який ти сьогодні Параджанов? 	логічна, аксіологічна
1 хв	III. Актуалізаційний Етап	 <u>Мозковий штурм</u>	1. Яку епоху ми вивчаємо? 2. Які характерні риси цієї епохи?	хронологічна, логічна, інформаційна
25 хв	V. Основний етап уроку		<u>Рольова гра «Інтервю з Параджановим»</u> Завчасно підготовленні два учні (один в ролі Параджанова, а другий бере інтервю <u>Метод «Реставратор»</u> Народився Сергій Параджанов 9 січня ____ ,Тбілісі в родині ____. Професія ____ передавалася з покоління у покоління. У 1942-1945 роках він вчився на ____ відділенні Тбіліської консерваторії. Брав участь у концертній групі, що обслуговувала військові госпіталі, провів близько ____ концертів. Після закінчення консерваторії вступив на ____ факультет Всесоюзного державного інституту ____ (ВДІК), у майстерню Ігоря Савченка.	Інформаційна

			Працював асистентом режисера на фільмі ____ (режисер І. Савченко), асистентом режисера на фільмі ____ (режисер А. Мишурін). Зняв дипломну роботу — фрагмент фільму ____ за мотивами молдавських казок. Через чотири роки Параджанов разом із режисером Яковом Базеляном зніме на кіностудії ім. Довженка повнометражний варіант цього сюжету. 28 червня закінчив ВДК, був направлений на ____ художніх фільмів у якості режисера-постановника. В 1971 повернувся у Київ. ____ був заарештований і засуджений до ____ ув'язнення за ____, хоча в обвинувальному вирoku були статті і «за спекуляцію», ____ Швиденько знайшли «жертву насильства» — «члена КПРС» Воробйова. До речі, він виявився єдиним, хто погодився відкрито свідчити проти Параджанова. _____. А один із них — архітектор ____ — після розмови в Київському КДБ перерізав собі вени. Параджанову дали ____ років колонії суворого режиму. ____ стаття не давала йому шансів _____. Однак він став у зоні неабияким авторитетом. Тільки завдяки ____ кампанії протесту (звернення підписали ____, Жан-Люк Годар, ____, Лукіно Вісконті, Р. Росселіні, М. Антоніоні) був звільнений _____. Зважаючи на заборону жити в Україні, поселився у _____. І в подальшому зазнавав переслідувань з боку радянських репресивних органів. <u>Метод «Ажурна пилка»</u> Перша група: <i>Досліджує, які ключові події вплинули на формування світогляду та художнього бачення Параджанова?</i> Друга група:	хронологічна, логічна, інформаційна логічна, інформаційна,
--	--	--	---	---

		Досліджує, як Параджанов використав український фольклор, гуцульські традиції та міфологію у фільмі «Тіні забутих предків»? Третя група: <i>Експерти, які оцінюють відповіді груп.</i> <u>Метод Фішбоун:</u> Які були офіційні звинувачення, висунуті Параджанову радянською владою? <u>Робота з документом</u> (з інтерв'ю Івана Дзюби) «Четвертого вересня (1965 р. - Авт.) мала бути прем'єра "Тіней забутих предків". І ми вирішили, що це якраз єдина нагода перед публікою сказати про арешти. Нас кілька чоловік було. Я пригадую, була Михайлина Коцюбинська, був Юрій Бадзьо, я... Не пригадую, хто ще був. У досить вузькому колі ми говорили, що і як треба зробити, і вирішили, що я виступлю і скажу, оголошу про це. Оце, власне, весь задум. Нічого далі. Бо завдання полягало в тому, щоб просто сказати людям, що отаке відбувається, щоб люди знали.	аксіологічна логічна, інформаційна інформаційна, логічна
--	--	---	---

			Я не значився в числі офіційних ораторів, але, думаю, що я попрошу слова, оскільки я був до цього колективу творців "Тіней забутих предків" досить близький, з усіма знайомий був, я думав, що мені природно буде виступити і подякувати їм, і щось від себе також сказати, підозри великої не викличе. Так воно, власне, і виправдалось. Я з букетом квітів вийшов... а потім став і сказав, що, товариші, в той час, як таке свято мистецтва в нас, в той час відбулися і трагічні події, гіркі. В Україні відбулися арешти, арештовані ті, ті й ті... Тільки я почав говорити, включили сирену, стали глушити, на мене директор клубу кинувся, почав зіштовхувати мене зі сцени. І в цей час піднявся Василь Стус. Я абсолютно стопроцентно запевняю, що це чисто спонтанний був його рух. Це не було заплановано. І він крикнув, що всі, хто протестує проти арештів, встаньте, чи прошу встати. Кілька спочатку людей піднялися, потім більше, потім більше. Але не всі. Десять так половина піднялася залу, а половина сиділа. Треба сказати, що це взагалі небувале було явище, небувала подія. По суті, це перший за роки, ну, якщо не за всі роки радянської влади, тодесь, напевне, починаючи з тридцятих років, це перший такий публічний протест був проти політичних арештів». Запитання: 1. Чому виголошений на публічному заході заклик: «Усі, хто проти арештів, встаньте...» І. Дзюба характеризував як «перший, починаючи з тридцятих років, публічний протест проти політичних арештів»? Чому цей заклик можна трактувати як виклик системі? " 2. У чому його невідповідність ідеологічним лозунгам доби?	
--	--	--	--	--

			<i>...наприклад...</i> <i>Отже...</i>	
1 хв	VII. Висновки	Сергій Параджанов — це не просто ім'я в історії кіно, це ціла епоха, що вмістила в собі геній, бунтарство, трагедію та непереможну любов до мистецтва. /інформаційна, аксіологічна Його творчість і доля є яскравим свідченням того, як індивідуальна свобода та художнє бачення можуть протистояти системі, що прагне уніфікації та придушення. / інформаційна		
1 хв	VIII. Домашнє завдання		1. Дозаповніть інтелект-карту. 2. Заповніть інфо-картку про Сергія Параджанова (додаток А)	

Сергій Параджанов (1924–1990) #ЗНО	
Портретна галерея	Коротка інформаційна довідка
   	Вірменський та український кінорежисер. Один із засновників українського поетичного кіно. Екранізація п'єси М.Коцюбинського «Тіні забутих предків» (1964р.), принесла йому всесвітню славу і визнання. Фільми, що були далекі від проголошеного "соціалістичного реалізму" і нелюбов до радянської влади призвели до арешту і ув'язнення режисера терміном на 15 років.
Цікаві факти!	Особистий внесок в історію
   	